

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Martina Bursíková

Gomora Roberta Saviana, Realita a fikce

Roberto Saviano's Gomorrah, Reality and fiction

vedoucí práce: PhDr. Alice Flemrová, Ph.D.

2011

Ráda bych poděkovala PhDr. Alici Flemrové, Ph.D. za odborný dohled a cenné rady.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. ledna

Martina Bursíková

Gomora Roberta Saviana, Realita a fikce

Roberto Saviano's Gomorrah. Reality and fiction

Klíčová slova: Roberto Saviano, camorra, non-fiction novel, likvidace odpadu, ilegální obchodování, organizovaný zločin, Neapol

Key words: Roberto Saviano, camorra, non-fiction novel, waste disposal, illegal trade, organized crime, Naples

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Roberto Saviano.....	8
3 Nový žurnalismus.....	10
3.1 Myšlenky a autoři Nového žurnalismu.....	11
3.2 Na pomezí reportáže a románu.....	15
3.3 Nebezpečí četby.....	16
4. Camorra.....	21
4.1 Stručná historie camorry.....	22
4.2 Dnešní camorra.....	25
5. Hlavní témata <i>Gomorry</i>	28
5.1 Neapolský přístav.....	28
5.2 Camorra a stavebnictví.....	29
5.3 Bezkonkurenční zboží.....	33
6. Odpad.....	37
6.1 Důsledky kampánského systému – Vznik krize.....	37
6.2 Role camorry v likvidaci odpadu.....	39
6.3 Dopad na zdraví.....	41
6.4 Co je třeba změnit?	43
7. Závěr.....	45
Gomorra di Roberto Saviano, Realtà e finzione.....	49
Gomora Roberta Saviana, Realità a fikce.....	51
Roberto Saviano's Gomorrah, Reality and fiction.....	52
Bibliografie.....	55

1 Úvod

Dílo Roberta Saviana jsem si vybrala z několika důvodů. Primárně asi proto, že mi je kraj Kampánie a město Neapol, ze kterého autor pochází, velmi blízký. Savianova díla se ale zdaleka neomezují jen na Itálii, jejich význam se dotýká celého moderního světa. Dále mě již od prvních řádků *Gomory* a dále v jeho dalších knihách velmi zaujal autorův osobitý literární styl. Propojení faktografie a prvků reportáže s literárním jazykem, který překypuje bohatými popisy, metaforami a působivými krátkými větami, dodává textům čtivost. Ze všeho nejvíc mě ale oslovila tematika Savianových textů, ať už se jedná o romány, články v novinách či krátké povídky.

O téma mafie a oblasti jejího působení se zajímám již poměrně dlouhou dobu, ale troufám si říct, že ještě žádný autor ve mně nezbudil takový zájem o tuto problematiku jako Roberto Saviano. Saviano si velmi dobře uvědomuje sílu literární výpovědi ve srovnání s prostým předkládáním holých faktů. Jeho zájem o člověka, o jeho boj proti nespravedlnosti, osudu či různým druhům moci provází celé jeho dílo.

Cílem mé práce bude představit Roberta Saviana a jeho literární tvorbu českým čtenářům. Více se zaměřím na jeho první a dosud nejslavnější reportážní román *Gomora*. Ve své práci bych na úvod chtěla zařadit Roberta Saviana do širšího kontextu a přiblížit jeho díla, která byla přeložena do češtiny, jejich tematiku a autorův literární styl. Chci se zaměřit na Savianovu práci s fakty, na propojení reportáže a krásné literatury v jeho díle.

V první části stručně představím literární směr zvaný Nový žurnalismus, jeho hlavní autory, body manifestu a kontext vzniku tohoto směru, který měl velký vliv na vývoj moderní žurnalistiky. Díky analýze tohoto směru se pokusím odpovědět na otázku, zda lze dílo Roberta Saviana do tohoto směru zařadit, případně proč. Poté představím dosud málo známou kriminální organizaci camorru, které se autor ve svých knihách věnuje. Nastíním vývoj této organizace a její současnou funkci v podnikání a specifických druzích obchodování. Dále se budu v jednotlivých kapitolách věnovat vybraným tématům *Gomory* jako je ilegální obchod s narkotiky, značkovým zbožím a převážně pak nelegální likvidace odpadu. Tomuto poslednímu tématu bych si dovolila věnovat trochu více prostoru, protože se domnívám, že se jedná o jeden z nejaktuálnějších a nejzávažnějších problémů na jihu Itálie.

V kapitolách věnovaných vybraným tématům se budu snažit prostřednictvím analýzy autorova stylu vysvětlit důležitost Savianových výpovědí a na autorově práci s fakty a stylu vyprávění, kdy na osudu několika konkrétních lidí vypráví příběh celého lidstva, ukázat jeho schopnost oslovit a zaujmout čtenáře. Jako autor je Roberto Saviano velkým přínosem nejen na poli literatury, ale i žurnalistiky. V první řadě pro své literární kvality, vzdělání, touhu informovat a vzdělávat, ale i pro svou odvahu postavit se organizovanému zločinu, jmenovitě ho obvinít a nebát se psát dál o tom, co mnohým není příjemné a co mnozí nechtějí slyšet. Právě jeho touha informovat, psát o problémech svého kraje mu vytvořila řadu nepřátel i mezi samotnými camorristy, často však i u široké veřejnosti a v neposlední řadě u osobností, u kterých bychom čekali spíše opačné stanovisko.

V závěru práce bych se proto chtěla pokusit shrnout a zformulovat důvody, proč kniha vyvolala tak silnou odezvu veřejnosti, ať negativní či pozitivní. Proč se svět po přečtení děl Roberta Saviana rozdělil na jeho urputné zastánce a nemilosrdné kritiky.

2 Roberto Saviano

Roberto Saviano je neapolský spisovatel a novinář věnující se problematice organizovaného zločinu na italském jihu. Jeho literární začátky se datují kolem roku 2002, brzy po ukončení studia filozofie na Univerzitě Bedřicha II. v Neapoli, kdy začíná psát pro významné italské noviny a časopisy. Jeho reportáže se pravidelně objevují v jednom z nejčtenějších italských deníků „la Repubblica“ dodnes. V roce 2006 vydal Saviano knihu *Gomora: Osobní výpověď o ekonomické moci a brutální rozpínavosti neapolské camorry* (*Gomorra: Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*, 2006), která se stala objektem vášnivé přízně čtenářů stejně tak jako terčem velmi přísné kritiky ze strany politiků, čtenářů i samotných obyvatel jižní Itálie. Saviano ve své knize popisuje ničivé důsledky podnikání italského organizovaného zločinu. Zabývá se fenoménem camorry a jejími aktivitami v průmyslové sféře, stavebnictví, nelegálním obchodu s drogami a v neposlední řadě se věnuje jednomu z nejaktuálnějších témat regionu Kampánie, jímž je obchodování s odpadem. Saviano se nestal terčem jen výše zmíněné kritiky, ale jeho otevřená obžaloba mu přivodila i výhrůžky a zastrašování ze strany samotné camorry, a proto je od roku 2006 pod stálým policejním dohledem.

Často se mě lidé ptají, proč se tak silná organizace bojí slov spisovatele. To je kouzlo literatury. Příběhy, které stojí osamoceně a daleko, se vyprávěním stanou příběhy všech, kdo je čtou. Mafie se nebojí těch, kdo je píšou, ale těch, kdo si je přečtou. Když se zmocníš příběhu, přestane být stínem, ale stane se osobní událostí. Mafie chce, aby všechny příběhy byly v její režii, "naší věci", jak si říká sicilská Cosa nostra.¹

Do češtiny bylo zatím přeloženo několik jeho děl (*Gomora, Krása a peklo, Opak smrti*), všechny z překladatelské dílny Alice Flemrové. Mezi roky 2004-2009 napsal Saviano několik textů, které tvoří knihu *Krása a peklo (La bellezza e l'inferno, 2009)*. Spojuje je téma hrdinství. Hrdinství lidí, kteří se postavili svému osudu či různým druhům moci. Autor popisuje například životní osud Michela Petruccianiho, Lionela Messiho, Anny Politkovské, Isaaca Bashevice Singera, Salmana Rushdieho, či Miriam Makeby. Kromě hrdinství se objevuje i téma literatury, její pozice v dnešní době a funkce, kterou by měla plnit.

¹ KOUBOVÁ, Kateřina. "Roberto Saviano: Jak bojovat s mafii? Musí tě být vidět." 14.12.2010. [online]. [cit. 9.11.2011]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/roberto-saviano-jak-bojovat-s-mafii-musi-te-byt-videt-pc5-/zahranicni.aspx?c=A101214_174903_zahranicni_btw

Další knihou je *Opak smrti (Il contrario della morte, 2007)*. Jde o dvě povídky, v nichž je Saviano v obou případech vypravěčem. V první povídce interpretuje životní příběh Marie, jejíž chlapec odjel do Afghánistánu a na jejich plánovanou svatbu se už nikdy nevrátil, protože zahynul při vojenské operaci. Saviano líčí velmi silný příběh dívky, která se stane vdovou ještě před samotnou svatbou a detailně popisuje její pocity a vnímání celé situace. Věnuje se hlavně tématu zahraničních misí a omezeným možnostem na jihoitalském trhu práce. Ve druhé, kratší povídce s názvem *Prsten* pozve vypravěč dívku ze severu na svatbu známého do Kampánie. Saviano zde velmi výstižně popisuje rozdíly mezi severem a jihem. Autor na povídce ukazuje nemožnost dívčina pochopení a chlapcovu neschopnost vysvětlit ji realitu jihu, v které se oba ocitají. Dívka, která pochází ze severu, spojuje jižany s camorrou a vypravěč z jihu není schopen problémy jihu pojmenovat a řešit.² Jak píše Věra Křížová: „Saviano na příkladu *Opaku smrti* opět prokázal, že je schopen rozvinout příběh o jednom lidském osudu do úvah nad obecnými problémy, pojmenovat jejich příčiny, apelovat na jejich řešení, obohatit základní příběh o několik dalších rozměrů.“³

Podobně jako v knize *Kráska a peklo* se Saviano na příbězích jednotlivců dotýká problematiky celého národa. Na rok 2012 se chystá i český překlad přepisu Savianových televizních vystoupení nazvaných *Vieni via con me (Pojď se mnou pryč)*, na kterých se podílelo mnoho významných osobností. Pořad se věnuje širokému spektru témat od politiky, organizovaného zločinu, přes společenské problémy až po postavení ženy ve společnosti. Vysílání mělo obrovskou sledovanost. Podobnou odezvu měly i knihy Roberta Saviana. První román *Gomora* se stal jednou z nejdiskutovanějších a nejčtenějších knih v Itálii a i u českých čtenářů si našel mnoho příznivců.

Za úspěchem Savianových děl nesmíme hledat jen aktuální a sledovaná témata, osobní angažovanost autora, ale i autorův specifický styl. Saviano vytvořil jakousi symbiózu mezi románovou literaturou a žurnalismem. Strhující vyprávění se pohybuje na pomezí objektivní a subjektivní. Sám autor přiznává, že není zcela schopen zaujmout jen objektivní přístup, jelikož se téma týká jeho přátel, rodiny a především pak kraje, ve kterém vyrůstal. Díky jednotlivým

² KŘÍŽOVÁ, Věra. ‘Saviano, Roberto: *Opak smrti*.’ 27.3. 2011. [online]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/28067/saviano-robotto-opak-smrti>

³ Ibid.

příběhům konkrétních lidí, kteří jsou nějakým způsobem spojeni s camorrou, či se stali její obětí, se vypravěčské já dostává do popředí skrze jejich mysl. Autor se zmocňuje jejich příběhů, jako by byly jeho vlastní. Jindy se objevuje Saviano jako vypravěč, který se přímo účastní děje, ať už tím, že se nechá najmout jako dělník na stavební práce, či jako pomocník ve skladech čínského pašovaného zboží. Tento investigativní přístup, kdy se román prolíná s reportáží, nicméně není v historii literatury žádnou novinkou.

3 Nový žurnalismus

Nový žurnalismus, je literární směr, který hrál velikou roli ve vývoji žurnalistiky. V této kapitole se budu tomuto směru věnovat do hloubky, což mi umožní zhodnotit, zda je možno Savianův styl k tomuto literárnímu proudu přiřadit, či nikoliv. Nový žurnalismus se vyvíjel v Americe, převážně v Kalifornii a New Yorku, během sedmdesátých let minulého století. Za jeho počátek můžeme označit rok 1973, kdy se ustálil tento název a byly popsány společné rysy a techniky tohoto směru. V tomto roce také vydává Tom Wolfe svou slavnou knihu *Nový žurnalismus (The New Journalism)*, která se stala jakousi biblí moderní žurnalistiky. Tato kniha je sbírkou článků, které představují počátky Nového žurnalismu. Nalezneme zde autory jako Trumana Capoteho, Normana Mailera, Gaye Taleseho či Huntera Thompsona. Hlavní myšlenkou bylo spojit novinařinu s esteticky vytříbenou literární formou. Nový žurnalismus se opírá o sociální realismus. Klade důraz na popis a komplexní, pravdivé a věrné zachycení skutečnosti. Velmi důležité je pro něj zobrazení společenského i každodenního života, lidských pocitů. Jedná se hlavně o studium společnosti, nejen o zachycení krásy, a velmi důležitou roli hraje objektivita děl. Jak říká Tom Wolfe ve své knize: „A pro každého, ve fikci i v literatuře faktu, by byl pokus zlepšit literární techniku tím, že upustí od sociálního realismu, totéž jako snaha inženýra zlepšit strojní technologie tím, že upustí od užití elektřiny.”⁴ Autoři tohoto směru se tedy často vrací ke spisovatelům sociálního realismu, jakými byl například Émile Zola, Honoré de Balzac, Charles Dickens, či Fjodor Dostojevskij a Anton Pavlovič Čechov. Pro autory nového žurnalismu bylo stěžejním úkolem zachovat pravdu, fikci mínili přenechat

⁴ WOLFE, Tom: JOHNSON, E. W. *The New Journalism*. London: Picador, 1975, s. 13. „And for anyone, in fiction or nonfiction, to try to improve literary technique by abandoning social realism would be like an engineer trying to improve upon machine technology by abandoning electricity.” Podle dostupných pramenů dílo nebylo přeloženo do češtiny, proto všechny následující překlady citátů z této knihy jsou mé vlastní.

romanopiscům. Tento nový přístup Toma Wolfa nevyšel z jeho snahy o obrodu literatury či žurnalistu, ale vznikl poměrně samovolně během jeho práce v novinách.

V roce 1957 Tom Wolfe obdržel doktorát z amerických studií a jeho první práce byla v jednom z nejčtenějších deníků v Americe „New York Herald Tribune“. Tam si Wolfe záhy všiml, že většina jeho kolegů reportérů považovala práci v novinách za nutný odrazový můstek pro svou vysněnou spisovatelskou dráhu. Většina reportérů brala svou práci jako pouhé poskytování informací a za jediná nosná kritéria bylo možné považovat čerstvost zprávy a její schopnost šokovat. Wolfe popisuje touhu po napsání románu jako psychologický fenomén, jako horečku čtyřicátých a padesátých let.

V roce 1962 však Tom Wolfe narazil na článek Gaye Taleseho vydaný v „Esquire“ a nazvaný: *Joe Louis: the King as a Middle-aged Man*, kde autor hovořil o životě šampiona těžké váhy v boxu J. Louise, a využil k tomu zcela nové literární techniky. Zdálo se, že čtenáři předkládá spíše povídku, ve které díky dialogům a intimnímu tónu celého textu dokázal čtenáře vtáhnout do Louisoova osobního života. Pro Toma Wolfe byla tato „opravdu nádherná reportáž něco, s čím se nikdo neuměl vypořádat, jelikož si nikdo nedokázal představit reportáž, která by měla estetické rozměry.“⁵ Po přečtení Taleseho článku si Tom Wolfe uvědomil, že je třeba na žurnalistu pohlízet i z jiné stránky a nebrat ho pouze jako syrové předkládání faktu. Začal se tedy, i přes nesnadné začátky, věnovat psaní článků v tomto duchu, i když jeho snaha zavděčit se široké veřejnosti přicházela vniveč.

3.1 Myšlenky a autoři Nového žurnalistu

Abych řekl pravdu, nikdy jsem neměl ten termín v lásce. Jakékoliv hnutí, jakákoliv skupina, strana, program, filozofie nebo teorie, která se vede pod názvem ‘Nové’, si jen říká o potíže [...] Nebylo to žádné ‘hnutí’. Neexistovaly manifesty, kluby, salony, spolky: neexistovala ani společenská místnost, kde by se scházeli stoupenci, jelikož také neexistovala žádná víra ani přesvědčení.⁶

⁵ Ibid., s. 24. „Really stylish reporting was something no one knew how to deal with, since no one was used to thinking of reporting as having an esthetic dimension.“

⁶ Ibid., s. 37. „To tell the truth, I’ve never even liked the term. Any movement, any group, party, program, philosophy or theory that goes under a name with ‘New’ in it is jus begging for trouble.“ [...] It was no

Hlavní snaha Nového žurnalismu spočívala v upozadění vypravěče. Autor se skrze postavy nořil do jejich světa, snažil se vidět scénu očima postavy, která byla právě na scéně. Velmi častým jevem bylo také střídání úhlu pohledu během jedné stránky i jednoho odstavce. Někdy se objevovalo i více pohledů zároveň, např. pohled autora, postavy samotné a dalších, vedlejších postav. „Občas jsem používal úhel pohledu [...] vstupoval do mysli postavy a prožíval svět skrze její nervový systém po dobu dané scény.“⁷

Stalo se běžnou praxí, že reportéři trávili s lidmi, o kterých psali, i více dní. Často opouštěli redakci a vrhali se do terénu, aby nasbírali co nejvíce informací. Jedním z nich byl i Truman Capote. Jeho knize *Chladnokrevně (In Cold Blood, 1966)* se dostalo velmi pozitivní kritiky a stala se čtenářsky oblíbenou. Ačkoliv kniha splňovala většinu znaků Nového žurnalismu, Capote tvrdil, že: [...], „vymyslel nový literární žánr, ‚román faktu.‘“⁸ Touto knihou se Capote pokusil vytvořit něco zcela nového, nový žánr. Jeho záměrem bylo vnést techniky, které byly vlastní próze, do popisu skutečných událostí. Chtěl dokázat, že vyprávění založené na faktech může být stejně tak působivé a napínavé, jako zcela smyšlený thriller. Capote se věnoval přes pět let shromažďování materiálu k románu, ve kterém rekonstruoval autentické události z roku 1959, kdy byla zavražděna čtyřčlenná rodina Clutterových v Kansasu. Uskutečnil i mnoho rozhovorů se samotnými vrahy v jejich celách a sledoval jejich cestu až do posledních dnů. Po této zkušenosti už nebyl schopen psát. Podobně Hunter S. Thompson strávil přes rok v roli reportéra ve skupině motorkářů, aby mohl napsat knihu *Pekelní andělé (Hell's Angel: The Strange and Terrible Saga of the Outlaw Motorcycle Gang, 1966)*. Kniha se soustředí na život motorkářského gangu Pekelní andělé a zaznamenává jejich životní styl a zálibu v alkoholu a drogách. Thompson vytvořil velmi subjektivní styl, kde se autor sám stává ústřední postavou. Dalším autorem, který se zapsal do stylu Nový žurnalismus, byl Michael Herr se svojí knihou *Depeše (Dispatches, 1977)*, která pojednává o pekle války ve Vietnamu. O této knize se zmiňuje také Roberto Saviano ve své knize *Kráska a peklo*, jako o jednom z textů, jež významně ovlivnily jeho psaní. Jedním z autorů nového žurnalismu byl i Norman Mailer. Mailer se proslavil knihami

‘movement.’ There were no manifestos, clubs, salons, cliques: not even a saloon where the faithful gathered, since there was no faith and no creed. “

⁷ Ibid., s. 33. „, Sometimes I used point-of view [...], entering directly into the mind of a character, experiencing the world through his central nervous system throughout a given scene.”

⁸ Ibid. s. 41. [...] „he has invented a new literary genre, ‘the nonfiction novel.’”

Nazí a mrtví (*The Naked and the Dead*, 1948), kde zaznamenává osobní zážitky z vojenské služby za druhé světové války a knihou s podobným námětem, jen z období po válce, nazvanou *Americký sen* (*An American Dream*, 1965). Mailerovy knihy, které nejvíce odpovídají Novému žurnalismu, jsou *Armády noci* (*The Armies of the Night*, 1968) a *Katova píseň* (*The Executioner's Song*, 1979). Tato poslední kniha zaznamenává život Gary Gilmora, amerického kriminálního vraha, až do samotné popravy.

Nový žurnalismus nebyl v pravém smyslu literárním hnutím a nezakládal se na manifestech a pravidlech. Tom Wolfe ve své knize *Nový žurnalismus* nicméně popisuje čtyři literární techniky, které byly autorům nového žurnalismu společné. Jako první si tito autoři vytyčili popisovat děj pomocí montáže jednotlivých obrazů (scene-by-scene), aniž by na sebe byly navázány autorským komentářem či dodatečnými vysvětlivkami. Další velmi důležitou technikou, kterou autoři používali pro navození autentického prostředí, byla přesná reprodukce dialogů.

[...] „realistický dialog zapojil čtenáře do děje víc, než kterýkoliv jiný prostředek.“⁹ „Třetí prostředek byl takzvaný ‘úhel pohledu třetí osoby‘ (third-person point of view), technika, kdy je každá scéna prezentována čtenáři skrze pohled konkrétní postavy, čímž se ve čtenáři navozuje pocit, že je uvnitř myslí oné postavy[...]“¹⁰ Čtvrtý prostředek byl pak vždy tím nejméně pochopeným. Jde o záznam každodenních gest, návyků, způsobů, zvyků, stylu nábytku, odívání, dekorací, stylu cestování, stravování, udržování domácnosti, způsobu výchovy dětí, přístupu ke služebnictvu[...]“¹¹

Zaznamenávání těchto často nepatrných detailů bylo pro autory Nového žurnalismu velmi důležité. S pomocí těchto maličností, jinými autory často zanedbávaných a opomíjených, dokázali autoři Nového žurnalismu evokovat, a to zcela realisticky, život postav a jejich pohled na sebe samé. Autorům Nového žurnalismu se na počátku dostalo nejedné kritiky. Bylo jim vytýkáno především míchání reality s fikcí. Mnoho kritiků se kvůli jejich literárnímu stylu

⁹ Ibid., s. 46 „[...] realistic dialogue involves the reader more completely than any other single device.“

¹⁰ Ibid., s. 46 „The third device was the so-called ‘third-person point of view,’ the technique of presenting every scene to the reader through the eyes of a particular character, giving the reader the feeling of being inside the character’s mind [...]“

¹¹ Ibid., s. 47 „The fourth device has always been the least understood. This is the recording of everyday gestures, habits, manners, customs, styles of furniture, clothing, decoration, styles of travelling, eating, keeping house, modes of behaving towards children, servants [...]“

domnívalo, že v jejich dílech vystupují smyšlené postavy a objevují se neexistující události. Autoři se ale proti této výtce záhy ohradili, jelikož jedním z prvních pravidel, kterému se snažili za každou cenu dostát, bylo držet se pravdivých faktů a nevěnovat se psaní fiktivních příběhů. Celá generace po Novém žurnalismu si musela zvyknout na to, že novináři zcela nahradili pozice romanopisců. Z původní snahy přinášet čerstvé zprávy v jakékoliv formě se stalo soutěžení o nejlepší, nejpropracovanější a především nejoriginálnější literární styl.

Nový žurnalismus se stal v podstatě jedním z mála konkurentů velmi rozšířeného televizního média. Ačkoliv se jednotlivé obrazy a dialogy zpracovávají lépe na televizní obrazovce či na filmovém plátně, další dva prostředky, jimiž disponoval Nový žurnalismus, měly oproti televizi podstatnou výhodu. Těmito prostředky byly úhel pohledu a převážně detailní a realistické zachycení jednotlivých prvků z života určité postavy. V tištěné podobě mohl autor velmi přirozeným postupem docílit toho, aby čtenář nahlížel na postavu právě tak, jak si autor přál. Čtenář se snadněji přesunul do mysli dané postavy a vše tak prožíval intenzivněji. Nový žurnalismus ovlivnil celou generaci pozdějších autorů, kteří se věnovali propojování reportáže a vyprávění (fiction writing, travel literature). Významnými představiteli tohoto žánru se stali Ryszard Kapuściński, Oriana Fallaci, současný autor Mariusz Szczygiel, který se do povědomí českých čtenářů dostal díky knize o Čechách nazvané *Gottland*, a v neposlední řadě Roberto Saviano se svou *Gomorou*.

Několik z pravidel Nového žurnalismu, citovaných v díle Toma Wolfa, se objevuje jak v díle *Gomora* Roberta Saviana, tak i v jeho pozdějších literárních počinech. Stejně jako autoři nového žurnalismu i Saviano lpí na pravdivosti předkládaných faktů, vyprávěných událostí. Využívá komplexního přístupu k vyprávění faktů, k čemuž používá literární jazyk s estetickými rozměry. Pro Nový žurnalismus bylo zcela zásadní upozadění vypravěče. Tento přístup nalzáme u Saviana jen do jisté míry, jeho vypravěč či glosátor dění je v textech mnohem přítomnější. V Novém žurnalismu je stěžejní upozadění vypravěče, mění se sice úhly pohledu jednotlivých postav, ale konkrétního vypravěče najdeme opravdu jen ojediněle. Právě proto jsou texty autorů Nového žurnalismu zcela objektivní a snaží se, stejně jako ty Savianovy, o jasné zaznamenání pravdy. Nový žurnalismus tak činí bez autorských komentářů či poznámek. V díle Roberta Saviana se postava vypravěče často objevuje, někdy je jím i samotný Saviano. Jindy sice vypravěč nemá konkrétní jméno, ale přesto je jasně přítomný. Saviano totiž píše v první osobě. Objevuje se v roli aktéra či nepřímě v komentáři. Z tohoto důvodu působí texty Roberta Saviana

oproti textům autorů Nového žurnalismu emotivněji, osobněji, a dalo by se snad říci, že díky tomu jsou i bližší čtenáři, s nímž navazují důvěrný kontakt.

Stejně tak jako se autoři Nového žurnalismu snažili o co nejpřesnější a co nejdetailnější popis skutečností a postav díky přesnému zmapování terénu či sběru informací přímo na místě, pořízením interview a podobně, tak i Roberto Saviano využívá rozhovorů, soudních protokolů, policejních materiálů, čímž se text stává věrohodnějším. Další technika, ve které se Nový žurnalismus a literární styl Roberta Saviana podobají, je přesná reprodukce dialogů. Saviano využívá přepisů soudních procesů, telefonních rozhovorů zachycených protimafijským oddělením či rozhovorů s vlastním otcem a přáteli. Touto technikou navozuje autentickou atmosféru a vtahuje čtenáře ještě více do děje. Většinou tyto dialogy či přepisy rozhovorů nedoplňuje o autorský komentář.

Poslední prostředek, detailní zachycení jednotlivých prvků z života určité postavy a tímto snaha navodit autentičtější a realističtější prostředí, byl pro autory Nového žurnalismu velmi důležitý. I tuto techniku nacházíme u Roberta Saviana, ale spíše než popis konkrétního prostředí realistickým a objektivním způsobem, nacházíme u Saviana osobnější tón a emočně laděnější texty, kdy často detailně popisuje emoce a vzbuzuje tak dojem spíše subjektivního literárního přístupu. Velmi frekventované jsou například popisy emocí spojené s fyzickou stránkou osob, které často přecházejí až v naturalistické literární postupy. Nejčastěji se tyto výše zmíněné techniky objevují v Savianově první knize *Gomora*, které se budeme věnovat v následujících kapitolách.

3.2 Na pomezí reportáže a románu

Kniha *Gomora* bývá někdy označována za román, jindy za reportáž. Domnívám se ovšem, že oba tyto zjednodušené pohledy představují zcela chybný pokus o interpretaci. Čteme-li tuto knihu pečlivě, jistě nám neunikne Savianů velmi výrazný příklon k novinářskému stylu vyjadřování. Právě investigativní žurnalistika, kterou se Saviano dlouhou dobu zabývá, dala jasný ráz většině jeho textů. Nalézt hranici mezi románem a reportáží je v knize ne vždy snadný úkol. Text se skládá z policejních zpráv, soudních protokolů, svědectví a výpovědí lidí, se kterými se Saviano osobně setkal, či se o jejich osudech doslechl, a v neposlední řadě z jeho vlastních zkušeností, kdy se nechal najmout jako pracovní síla a snažil se tak díky osobní

zkušenosti proniknout do ‘Systému‘. („Camorra...camorra je slovo, které přestalo existovat. V Neapoli o sobě camorriste mluví s použitím jiného pojmu: Systém. Říká se například: Z jakého je ten kluk systému, do jakého klanu patří?’)¹² Saviano tak dokonale propojuje literaturu a žurnalismus. Literární styl Roberta Saviana není zcela jednoduše zařaditelný. Jazyk, který Saviano používá je dobře čitelný a jasně srozumitelný pro každého. I přesto, že si dílo Roberta Saviana zachovává svůj faktografický ráz, je plné metafor a přirovnání. Dílem se prolíná několik žánrů, ale všechny texty spojuje autorova erudovanost a velký zájem o široké spektrum rozličných problémů. Jazyk, který Saviano používá, je velmi přirozený, není přesycen přebytečnými úvahami či zdlouhavými popisy. Mluví jasně, k věci a snaží se o přímý kontakt se čtenářem.

Struktura knihy je uspořádána podle témat. Na začátku i na konci je ohraničena životním cyklem výrobků. Proces tohoto cyklu Saviano nastiňuje čtenáři v jednotlivých kapitolách, ve kterých se zaměřuje na obchod s nelegálním zbožím, s betonem a převážně pak na obchodování s nelegálním, často toxickým odpadem. To vše čtenáři předkládá na pozadí Neapole a poměrů v Kampánii, kde se camorra stala součástí státu, součástí legální sféry. Během celého vyprávění čtenáře pomalu zasvěcuje do velmi složitého systému organizovaného zločinu, který se netýká pouze Kampánie či Itálie, ovlivňuje celou Evropu a de facto celý svět. Saviano se opírá o soudní procesy, policejní vyšetřování, a nelze tedy tvrdit, že by přišel s novými, neznámými fakty či poznatky, jeho přínos spočívá v něčem jiném.

3.3 Nebezpečí četby

Spiego come nelle democrazie non è la parola in sé che fa paura ai poteri, ma quella che riesce a sfondare il muro del silenzio. Esprimo la mia fiducia in una letteratura in grado di trasportare chiunque nei luoghi degli orrori più inimmaginabili, ad Auschwitz con Primo Levi, nei gulag con Varlam Šalamov, e ricordo Anna Politkovskaja che ha pagato con la vita la sua capacità di rendere alla Cecenia cittadinanza nel cuore e nella mente dei lettori di tutto il mondo.¹³

¹² SCANNI, Matteo, OLIVA, Ruben. *O Sistema*. [online]. [cit. 11.11. 2011]. Dostupné z: http://www.osistema.org/il_sistema.html „Camorra...Camorra è una parola che non esiste più. A Napoli i camorristi parlano di sé usando un altro concetto: il Sistema. Si dice ad esempio: o guaglione di che Sistema è, di che clan fa parte?” Podle dostupných pramenů dílo nebylo přeloženo. Překlady citátů z této knihy jsou proto mé vlastní.

¹³ SAVIANO, Roberto. *Kráska a peklo*. Texty 2004-2009. Přeložila Alice Flemrová. Praha-Litomyšl: Paseka, 2010, s. 177. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání. „Vyvětluji, že v demokraciích to není slovo jako takové, co nahání moci strach, ale slovo, které dokáže prolomit hradbu mlčení. Vyjadřuju svoji víru v literaturu schopnou přenést kohokoli na místa těch nejnepředstavitelnějších hrůz, do Osvětlení s Primem Levim, do gulagů s Varlamem

Umění Roberta Saviana spočívá v tom, že dokáže vyprávět příběh tak, abychom ani na chvíli nepochybovali o tom, že čteme reálné události. Kdyby však šlo pouze o reportáž bez literárních ambicí, čtenář by jen stěží propadl četbě *Gomory* tak, jak se to stalo milionům lidí na celém světě. Saviano je schopen vyvolat v nás pocit, že se nejedná jen o problém Neapole, Kampánie či Itálie, ale že se to, co čteme, nutně týká nás všech. Ve své knize *Kráska a peklo* se věnuje ve dvou kapitolách právě literatuře a vysvětluje, co pro něj představuje psaní. „Scrivere, in questi anni, mi ha dato la possibilità di esistere. Articoli e reportage. Racconti e editoriali. Un lavoro che per me non è stato semplicemente un lavoro. Ha coinciso con la mia vita stessa. Se qualcuno ha sperato che vivere in una situazione difficilissima potesse indurmi a nascondere le mie parole, ha sbagliato.“¹⁴ Saviano se na rozdíl od mnoha svých spoluobčanů jednoduše nedokázal vyrovnat s tím, co se děje v jeho kraji, a za svou zbraň si zvolil slovo. Jak sám říká v *Krásce a pekle*, jeho životní posedlostí se stala pravda a pravdu je třeba hlavně přečíst.¹⁵ Saviano si velmi brzy uvědomil, že kromě tištěného slova mají v dnešní době obrovskou moc média. Jeho díla se dostala do mnoha italských divadel, na televizní obrazovky, na videoportály youtube, sociální sítě, bloggy a desítky dalších míst, kde si jeho články může přečíst stále větší množství lidí.

Saviano se v knize *Kráska a peklo* mimo jiné věnuje osobnostem, kterých si váží pro jejich celoživotní dílo, pro snahu něco změnit a které mu byly vzorem. Na jejich příkladu ukazuje, v čem podle něj spočívá nebezpečí četby, tedy pokouší se odpovědět na otázku, proč se jisté druhy moci tolik bojí slova.

Jednou z těchto osobností byl i mladý italský novinář Giancarlo Siani, který ve svém posledním článku otištěném v deníku „Il Mattino“, obvinil klan Nuvolettù, že nechali zatknout Valentina Giontu, bossa z Torre Annunziaty, aby se tak vyhnuli camorristické válce s klanem Bardellinù. Touto přímou obžalobou si poštvál zmíněný camorristický klan proti sobě a dne 23. září 1985 byl ve věku 26 let zavražděn. V knize však Saviano nepřikládá takovou váhu tomuto poslednímu Sianioho článku a podotýká, že mnohem důležitější byla celá série pátrání, které Giancarlo Siani

Šalamovem, a vzpomenu také Annu Politkovskou, která zaplatila životem za svoji schopnost vrátit Čečensku občanství v srdcích a myslích čtenářů celého světa.”

¹⁴ Ibid., s. 7. „Psaní mi v těchhle letech dalo možnost existovat. Články a reportáže. Povídky a úvodníky. Práce, která pro mě nebyla jenom prací. Splynula s mým životem. Jestli někdo doufal, že by mě život v tak strašně těžké situaci mohl přinutit, abych svoje slova někam ukryl, spletl se.”

¹⁵ Ibid., s. 48

uskutečnil, a článků proti mafii, které následně napsal. Jednalo se o důkazy a šetření v podezřelé rekonstrukci a zakázkách po zemětřesení, na kterých se obohatili jak camorristé, tak politici a podnikatelé. Saviano připomíná Sianiho příběh v kontextu se stavem investigativní žurnalistiky.

Il suo era un giornalismo fondato sull'analisi della camorra come fenomenologia di potere e non come fenomeno criminale. [...] Riflettere sul caso Siano non deve essere solo un modo per commemorare il suo sacrificio e ricordare la sua breve vita, deve divenire un necessario momento per considerare lo stato attuale del giornalismo d'inchiesta che sembra ormai defunto. La morte del giornalismo d'inchiesta diventa garanzia di silenzio sui complicatissimi affari economici della camorra.¹⁶

Další postavou z knihy *Kráska a peklo* je Felicia Bartolotta Impastato, matka Giuseppeho Impastaty, který byl zavražděn Cosou Nostrou v sicilském městečku Cinisi. Felicia Impastato při soudním procesu obvinila bosse Tana Badalamentiho z vraždy jejího syna. Na potrestání vrahů svého syna, politika a aktivisty, který se aktivně podílel na potlačování mafie na Sicílii, čekala Felicia dlouhou řadu let.

Felicia se l'e' portato dentro quel figlio, sino a quando dopo ventiquattro anni una sentenza e un film di successo, *I cento passi*, hanno dato finalmente memoria e verità a un ragazzo che non andò via dal paese e che volle schierarsi contro Cosa Nostra, svelandone le dinamiche attraverso la voce della sua piccola Radio Auto e pochi fogli coclostilati.¹⁷

Další z řady bojovníků proti mafii, který se nevzdával a bojoval slovem proti organizovanému zločinu až do samého konce.

Snad nejznámější osobností, která se postavila určitému druhu moci skrze svou literaturu, ačkoliv touto mocí není přímo mafie, je britský spisovatel indického původu Salman Rushdie. Proslavil se románem *Děti půlnoci* a jeho román *Satanské verše* byl přijat s velmi rozporuplnými reakcemi. Muslimská strana mu začala dokonce vyhrožovat smrtí a v roce 1989 na něj ájatolláh

¹⁶ Ibid., s. 102. „ Jeho novinářina se zakládala na analýze camorry jakožto fenomenologie moci, a nikoli coby zločinného jevu.“ [...] Uvažování o Sianiho případu nemá být pouze způsob, jak připomenout jeho oběť a jeho krátký život, musí se stát nezbytným momentem při zhodnocení současného stavu investigativní žurnalistiky, která se už zdá být mrtvá. Smrt investigativní žurnalistiky se stává zárukou mlčení, které se vznáší nad velice složitými obchodními vztahy camorry.“¹⁶

¹⁷ Ibid., s. 115. „ Felicia nosila syna stále v sobě, dokud po čtyřiaadvaceti letech výrok a úspěšný film *Sto kroků* konečně nevrátily památku a pravdu chlapci, který neodešel z rodného města a který se chtěl postavit mafii tím, že odhalil praktiky Cosy Nostry prostřednictvím hlasu malé rozhlasové stanice Radio Aut a několika nacyklostylovaných papírů.“

Chomejní, vůdce Íránu, uvalil fatvu s trestem smrti, za bezvěrectví a satiru na proroka Muhammeda. Jeho knihy byly dokonce veřejně páleny. Nyní Salman Rushdie žije pod policejní ochranou. Roberto Saviano se se Salmanem Rushdiem osobně několikrát setkal a jeho myšlenky i dílo ho velmi silně ovlivnily.

Další dvě osobnosti, které měly na Roberta Saviana a také na potlačování organizovaného zločinu na jihu Itálie velký vliv, jsou Lorenzo Diana a Rosaria Capacchione. Lorenzo Diana je původním povoláním gymnazijní profesor, který se již od mládí věnoval politické činnosti, ve které pokračuje dodnes. Má obrovské zásluhy převážně na poli potlačování a systematického boje proti organizovanému zločinu. Po vyhrožování ze strany klanu Casalesanů se jako mnoho dalších uchýlil i on pod policejní ochranu. Roberto Saviano mu v knize *Gomora* věnuje několik vět a zmiňuje se o něm jako o hrdinovi, který vynakládá veškeré své síly na potlačení organizovaného zločinu. Rosaria Capacchione, je italská novinářka deníku „Il Mattino“, autorka knihy *L'oro della camorra* (Bohatství camorry, 2008). Rosaria Capacchione se od počátku velmi zasloužila o boj proti camorre psaním článků, které byly často jediným vodítkem pro soudní vyšetřování. Ve své knize *L'oro della camorra* se Rosaria věnuje organizovanému zločinu v Kampánii a jejímu rozšíření i za hranice. Zaměřuje se na ekonomickou část podnikání této organizace. Během procesu zvaného Spartakus, v kterém byly vyšetřovány desítky osob spojených s klanem Casalesanů, se ze strany bossů klanu, Antonia Iovineho a Francesca Bidognettiho, objevilo nařknutí, že Roberto Saviano a Rosaria Capacchione se oba svou literární činností, ať už napsáním *Gomory*, či článků do deníku „Il Mattino“, podíleli na ovlivňování soudců a vlastního procesu. Kasační soud odsoudil v roce 2010 mnoho camorristů na doživotí, byli mezi nimi i významní bossové jako Francesco Schiavone, Francesco Bidognetti či Antonio Iovene. Dnes je také Rosaria Capacchione nucena žít pod policejní ochranou. Ve svém rozhovoru v Rai news 24 mluví tato novinářka o fenoménu camorry na jihu Itálie, o jejím podnikání, o tom, jakou cenu musela zaplatit, když se rozhodla o podobných věcech psát a zmiňuje se také o úloze novináře a spisovatele:

Nemyslím si, že bychom [novináři] měli zastupovat roli výchovy. Naším úkolem je informovat, a to co nejsprávněji a v co možná nejúplnější podobě. Nemyslím si, že bychom v této otázce dokázali vyvolat nějaký větší zájem. To se povedlo Savianovi jeho metodou. Povedlo se mu tyto informace zpřístupnit. Napsal knihu, která se strukturou podobá beletrii. [...] Dokázal zprostředkovat poselství tak, aby bylo srozumitelné všem.¹⁸

¹⁸ RAI NEWS 24, Le Notizie: *Intervista a Rosaria Capacchione*. 26.4.2008. [online]. [cit. 17.11.2011]. Dostupné z:

Posledním příkladem ztráty svobody v důsledku toho, co člověk napíše, je příběh Anny Stěpanovny Politkovské, ruské novinářky, spisovatelky, aktivistky, bojovnice za lidská práva a velké kritičky prezidenta Putina. Svou knihou *Ruský deník*, ve které popisuje události jako nové zvolení Putina ruským prezidentem či důvody, proč demokracii v Rusku vystřídala vláda autokratického prezidenta Putina, vyvolala v Rusku, i mimo něj, mnoho reakcí u čtenářů i samotných politiků. Saviano v *Krásě a peklu* popisuje, že se knihy často stávají nebezpečnější než televizní procesy, přímá obvinění či svědectví. I Anna Politkovská byla obětí velmi přísné kritiky. Snažili se ji uštvat, zhanobit, namluvit lidem, že je to kariéristka a naházet na ni co nejvíce špíny.¹⁹ Pokud se jim nepodaří člověka přímo zabít, cílem je ho pomluvit, veřejně zhanobit, udělat mu co nejhorší image před veřejností, která mu přestane naslouchat a tím je problém nechtěné kritiky vyřešen. V knize *Vieni via con me* se Saviano vyjadřuje k demokracii velmi skepticky.

Sento che la democrazia è letteralmente in pericolo. Può sembrare esagerato, ma non lo è. La democrazia è in pericolo nel momento in cui, se ti poni contro certi poteri, se ti poni contro il governo, quello che ti aspetta è l'attacco di una macchina che ti getta addosso fango: un attacco che parte dalla tua vita privata, da fatti minuscoli della tua vita privata, che vengono usati contro di te.²⁰

Těchto pár příkladů dokazuje, že je to čtenář a ne autor, kdo vzbuzuje strach. Pokud bude autor vydávat jednu knížku za druhou, psát desítky článků a reportáží, ale nikdo je nebude číst, nikoho nebudou zajímat, nedokáže jednoduše 'zaujmout', nemůže se pak ani stát, že by se jeho slov někdo bál. A nejsou to noviny ani televize, kdo dokáže tak reálně zprostředkovat to, co se

<http://www.robertosaviano.it/rassegna/rai-news-24-le-notizie-intervista-a-rosaria-capacchione/>. „Io non ho mai pensato che dobbiamo avere un ruolo didattico. Io penso che noi dobbiamo informare in una maniera più corretta possibile, più completa possibile. Non credo che noi siamo stati capaci di suscitare più l'interesse rispetto a queste cose. Questo credo che poi sia stato il metodo di Saviano. Al di là del libro è stato quello di rendere accessibile. Lui ha scritto un libro che ha una struttura che è molto simile a quella della fiction. [...] Lui è riuscito a trasmettere un messaggio, dalle Alpi alle piramidi, comprensibile a tutti...“¹⁸

¹⁹ SAVIANO, Roberto. *Krásě a peklo*. s. 215

²⁰ SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*. Milano: Giangiacomo Feltrinelli Editore, 2011, s. 39. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání. Dílo nebylo přeloženo. Překlady citátů z této knihy jsou mé vlastní. „Cítím, že demokracie je doslova v nebezpečí. Může se to zdát přehnané, ale není. Demokracie se ocitá v nebezpečí ve chvíli, kdy se postavíte určité moci, postavíte se proti vládě, čeká vás za to útok vedený mechanismem, který na vás nahází špínu, který začíná u vašeho osobního života, u drobností z vašeho soukromí, které jsou použity pro vám.“

děje na úplně druhé straně zeměkoule. Děj na televizní obrazovce může člověka šokovat, ale jde o lidi, které nezná, o zemi, která je mu vzdálená, a jen velmi obtížně si tak může danou problematiku vztahovat na sebe. Po přečtení Savianových knih se vám ale stane, že máte najednou pocit, že opravdu ublížili vám, že příkoří, kterého jste nebyli očitým svědkem, je i nespravedlnost, která se děje vám. Máte pocit, že puknete vzteky, že nezadržíte slzy, že vám text proniká až někam hluboko do těla a nějakým zvláštním způsobem se vám tam uchytí a už ho nelze dostat pryč. Proto se domnívám, že síla a krása Savianových děl je právě v jejich pravdivosti, v pocitu, že autora opravdu trápí to, o čem píše, a chce s tím něco udělat, tedy v jeho angažovanosti a v navrácení smyslu do literatury, která není jen odpočinkovým čtením ve volných chvílích, ale nese sebou také odpovědnost a úkol, úkol odhalovat pravdu.

4. Camorra

Jak už bylo řečeno, první knihou Roberta Saviana, vydanou v roce 2006, je *Gomora*. Je rozdělena na dvě části. První část je dále dělena na pět kapitol, které pojednávají o obchodování s nelegálním zbožím, od obuvi, oděvů, přes proslulou italskou módu, vyráběnou v ubohých podmínkách. Saviano popisuje koloběh trhu, čínský dovoz přes neapolský přístav. Velmi důležitou částí knihy jsou kapitoly, kde popisuje camorristický „Systém“, válku mezi klany a pozici žen v této organizaci. Druhá část, rozdělená na šest kapitol, se zaměřuje na obchod se zbraněmi a důležitý způsob příjmů ze stavebnictví. V posledních kapitolách se pak Saviano pokouší popsat inklinaci bossů k hollywoodským filmům a jejich imitaci. Na závěr, v kapitole *Ohňová země*, popisuje nakládání s městským a toxickým odpadem a následky, které nechvalně známá odpadková krize, trvající již řadu let, s sebou přinesla. U Saviana lze – oproti jiným autorům – zaznamenat změnu v přístupu ke camoře v tom, že se neomezuje na její charakteristiku jako na pouhou kriminální organizaci, ale zaměřuje se na camorru jako na fenomén moci. Nepopisuje ji jako okrajovou organizaci mimo zákon, ale jako součást moci legální. Mění se i Savianův pohled na mafiánské bosse, které vidí jako inteligentní podnikatele a některým přisuzuje i umělecké (a jiné) schopnosti. Boří tak kult mafiána, který byl vytvořen například romány Maria Puza a jejich filmovými adaptacemi. Zde byl mafián prezentován jako muž cti, který dodržuje jasná pravidla a nepřekračuje jisté meze. Dnešní mafián je naopak nelítostný, neštítí se ničeho a jakási „etická“ pravidla, která pro něj platila dříve, jsou dnes již zcela zapomenuta. Vraždy žen a dětí nejsou výjimkou. Skutečný boss dnes není předobrazem pro umělecké dílo, ale stylizuje se naopak do podoby filmového hrdiny. Příkladem je např. vila mafiánského bosse Waltera Schiavoneho a její vybavení, které se nápadně podobá vybavení

domu slavné postavy drogového bosse Tonyho Montany z filmu *Scarface (Žijící tvář)*. Především je však třeba ocenit Savianův otevřený způsob vyjadřování, který nebyl u autorů, kteří se do té doby tomuto fenoménu věnovali, běžný. Nový přístup k látce a popis transformace fenoménu organizovaného zločinu můžeme považovat za stěžejní, budeme-li se snažit definovat důvody Savianovy slávy a oblíbenosti. V následující kapitole si proto v nástinu shrneme vývoj této kriminální organizace, protože se domnívám, že ve srovnání s Cosou Nostrou, která je veřejnosti poměrně známá, je camorra pro širokou veřejnost spíše neznámá a navíc zůstává i v dnešní době stále velmi podceňovaná, ačkoliv se jedná o jednu z nejsilnějších zločineckých skupin v Evropě.

4.1 Stručná historie camorry

„Vojenská moc, ovládaná území, schopnost adaptace, obchody, vendetta, vychloubání, zastrašování: to je camorra. Ale převážně kontrola malých věcí: nájem, minerální voda, půjčka v bance.“²¹

Jak píše Arlacchi, mafie je spíše nežli centrálně řízená zločinecká organizace způsob chování a chápání zvláštní kategorie jedinců, kterým se říká mafiáni, 'ndranghetisté, muži cti, či camorristé. Tito jedinci pak tvoří skupiny vázané rodinnými, přátelskými a příbuzenskými svazky a tvoří tak zvaný klan. Klan je řízen nejvlivnějšími osobami, které předčí ostatní věkem, zkušenostmi, inteligencí či schopnostmi. Moc klanu je dána šíří podnikání a velikostí ovládaného teritoria. Další důležitý faktor je samozřejmě počet členů a ekonomické predispozice.²²

Počátky camorry nejsou příliš jasné a teorií o jejím vzniku je mnoho. Novinář Luigi Di Fiore se domnívá, že camorra souvisí s fenoménem zločineckých skupin, které se objevují již v 16. století ve Španělsku, skupinami s podobnými pravidly, jaká najdeme u dnešní camorry. Camorra se jako organizace objevuje v Neapolsku během nadvlády španělských Bourbonů. V 19. století se rodí zločinecké skupiny převážně v neapolských věznicích, kde se přichozí

²¹ SCANNI, Matteo, OLIVA, Ruben. *O Sistema*. [online]. [cit. 13.11. 2011]. Dostupné z: http://www.osistema.org/il_sistema.html. „Potere militare, dominio del territorio, capacità di adattamento, affari, vendetta, ostentazione, intimidazione: la camorra è questo. Ma soprattutto controllo delle piccole cose: l'affitto, l'acqua minerale, il prestito in banca.“²¹

²² ARLACCHI, Pino. *Italská mafie a její podnikání*. Přeložila Hana Lhotáková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 54

podrobovali daným rituálům a vznikala tak jakási hierarchická společnost. Urbanizace Neapole a vznikající chudoba v historickém centru města přála v této oblasti vzrůstající kriminalitě. Již ve 40. letech 19. století existovala menší a rozdrobená strukturovaná organizace s danými pravidly. Situace se mění roku 1861, kdy dochází ke sjednocení Itálie a camorra v té době díky propojení s politickou sférou zaujme významné postavení. Tehdejší ministr vnitra Liborio Romano dokonce pověřil Salvatora De Crescenza, camorristického bosse, aby se staral o veřejný pořádek ve městě.²³ Neapol se v tomto období stala chaotickým městem, kde vzkvétala kriminalita pod kontrolou zločineckých organizací. Během Mussoliniho vlády se camorra stáhla do ústraní. Zlaté časy se vracejí po druhé světové válce, kdy se camorra intenzivně zapojila do pašování a nelegálního obchodování s cigaretami a otevírá se jí významný trh s USA. Bossové z tohoto důvodu velmi často volí emigraci a za hranicemi se věnují pašování alkoholu, prostituci a hazardu. V 70. a 80. letech camorra objevila nový způsob využití své moci a začala se intenzivně zapojovat do politických rozhodování.

V 70. letech vznikla Nová organizovaná camorra (Nuova camorra organizzata, NCO), kterou vytvořil boss Raffaele Cutolo, zvaný „profesor“, vedený snahou oprostít se od dosavadní organizace a osamostatnit se. Raffaele Cutolo představoval jednoho z nejmocnějších bossů camorry, který dokázal udržovat svou moc i z vězení. Ovládl oblasti Neapole, Caserty a Salerno. V podstatě z věznice řídil obchody ve většině Kampánie i Apulie a vytvořil úzké spojení s kalabrijskou zločineckou organizací zvanou ‘ndrangheta.²⁴ V opozici k Nové organizované camoře založil v roce 1978 Carmine Alfieri tak zvanou Novou rodinu (Nuova famiglia, NF), která kladla důraz na tradice. Jednalo se o organizaci s podobným sociokulturním zázemím jako sicilská mafie, organizaci založenou na ‚uomini d’onore‘ (mužích cti). Důležité je pro camorru spojení se sicilskou Cosou Nostrou při pašování cigaret a obchodování s narkotiky. Konflikt mezi NCO a NF byl jednou z nejkrvavějších válek v historii camorry a šlo v něm do velké míry právě o kontrolu nad pašováním cigaret a drog. Po dosažení vítězství Alfieri vytvořil organizaci

²³FARANO, Adriano. *La storia della Camorra: dagli spagnoli a Gomorra*, Intervista con Gigi Di Fiore. 8.12. 2008 [online]. [cit. 29.11.2011]. Dostupné z: <http://www.cafebabel.it/article/27679/la-storia-della-camorra-dagli-spagnoli-a-gomorra.html>

²⁴ BIFFO, Loredana. *Che cos'è la nuova camorra organizzata*. 3. 11. 2011. [online]. [cit. 29.11. 2011] Dostupné z: <http://www.libertaegiustizia.it/2011/11/03/che-cose-la-nuova-camorra-organizzata/>. ‘Ndrangheta je kalabrijská zločinecká organizace. Podobně jako camorra se ‘ndrangheta zaměřuje na stavebnictví, padělání značek, prostituci, vydírání, obchodování s narkotiky či zbraněmi. V dnešní době je jednou z nejmocnějších kriminálních organizací v Itálii.

s politickým a podnikatelským zázemím. V samotné NF však vznikla rozepře mezi klany Nuvolettů a Giontů na jedné straně a Casalesanů s Alfierim na straně druhé. Válka trvala 4 roky a jednou z jejích obětí byl i novinář Giancarlo Siani. Znovu zvítězil boss Alfieri, který ovládl území na další čtyři roky. V roce 1992 však přichází významný okamžik, kdy se Pasquale Galasso rozhodne spolupracovat s justicí, stane se prvním pentitem historie camorry.²⁵ Prvním zatčeným je samotný boss Carmine Alfieri.²⁶

V 80. letech se objevují pentiti, prolínání camorry s politikou, zemětřesení, které se pro camorru stane obrovsky výnosným na poli stavebnictví, mnoho mrtvých v řadách camorry a také mnoho nevinných obětí. Rok 1993 je ale také počátkem fenoménu antimafie, na jehož počátku stály vražedné atentáty (květen a červenec 1992) na prokurátory a bojovníky proti mafii Giovanniho Falconeho a Paola Borsellina, které vyvolaly velkou vlnu pohoršení a také snahu potlačit tento dlouho nekontrolovaný fenomén. 21. prosince 1993 se proto objevuje „Zpráva o camoře“ z antimafijního oddělení, kde se poprvé mluví o camoře bez spojení s Cosou Nostrou, ale jako o samostatné a velmi schopné organizaci, kterou je třeba systematicky potírat. Posledních třicet let znamenalo v historii camorry mimo jiné i 3500 vražd během krvavých válek. Po válce mezi NCO a NF a válce mezi klany samotné NF, se v polovině 90. let uskutečnila krvavá válka mezi klany Continiů-Licciardů, Mallardů (tzv. l'Alleanza di Secondigliano) a mezi klany z historického centra a periferie. Poslední válka vypukla mezi klanem Di Laurů, vedeným bossem Paolem Di Laorem, a tzv. *scissionisti* (odštěpení), vedenými Raffaelem Amatem. Scissionisti se nyní přemístili do oblasti Scampie, periferie Neapole a pod kontrolou klanu Di Laurů jsou hlavním klanem obchodujícím s narkotiky.²⁷ V oblasti Caserty působí mocný klan Casalesanů, o jehož praktikách píše právě Roberto Saviano či známá novinářka Rosaria Capacchione.

²⁵ Pentito, mn.č. pentiti = italský výraz, jehož původní význam lze přeložit jako kajicník, ale od počátku osmdesátých let minulého století se používá i pro označení kriminálních živlů, které přistoupily na spolupráci s policií a justicí. Poznámka z knihy Gomora, převzato od Alice Flemrové.

²⁶ MIGLIACCIO, Antonella. *La risposta a Cutolo e la Nuova Famiglia*. [online]. [cit. 29.11. 2011]. Dostupné z: http://www.bibliocamorra.altervista.org/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=63

²⁷ Ibid.

4.2 Dnešní camorra

V regionu Kampánie existuje podle zpráv ministerstva vnitra přes 120 camorristických klanů. Největší vliv má camorra v podnikatelské sféře. Dnes již lze hovořit o poměrně dokonalém systému, který má pod svými křídly veškerý nelegální obchod. Vzhledem k tomu, že Roberto Saviano se ve svých dílech věnuje poměrně rozsáhle klanu Casalesanů, zaměříme se právě na něj. Tento klan pod sebou sdružuje mnoho rodin v jakési federaci. Již během 80. let minulého století si Casalesané vytvořili širokou síť kontaktů a vztahů s jinými zločineckými organizacemi. Ačkoliv jsou Casalesané v okolí Caserty jednou z nejmocnějších organizací, široká veřejnost o nich většinou nemá ani tušení.

Na počátku této organizace stojí Antonio Bardellino a Mario Iovine. Začátkem 70. let kolem sebe sdružují skupinku věrných. Věnují se přepadávání benzínových pump, trafik či vydírání maloobchodníků v okolí. Jejich snem je zbavit se všech ostatních organizací na svém teritoriu a ovládnout je celé pro sebe. Chtějí vytvořit jakousi vládu nad casertským územím, k čemuž jim poslouží několik vražd příslušníků jiných rodin. V 70. letech se jim tedy podaří vytvořit strukturovanou organizaci, kde má každá rodina poměrně široké pole autonomní působnosti. Bardellino se zaměří na obchod s drogami, k čemuž mu pomáhají kontakty v Brazílii, Santo Domingu a Kolumbii. Bardellino dostává kokain přímo od zdroje, což mu umožní dovážet ho do Caserty v obrovském množství. V roce 1980 Bardellino spolupracuje i s Carminem Alfierim a klanem Nuvolettů. Bardellinimu se podaří odstranit z území příznivce Cutola a později i rodinu Nuvolettů, kteří se snaží získat moc nad územím sami pro sebe. Bardellino se tak stává absolutním bossem nad tímto teritoriem. Má ve své moci veřejnou správu, miliony z obchodování s drogami, pod sebou firmy, které se podílejí na přestavbách a rekonstrukcích a podaří se mu ovládnout stavebnické práce po zemětřesení v roce 1980.²⁸

Bardellino je však zavražděn členy vlastního klanu; jeho tělo nebylo dosud nalezeno. Postupně jsou odstraněni všichni Bardelliniho příznivci. Klan ovládá Francesco Schiavone, řečený Sandokan a Enzo De Falco. Mezi lety 1988 a 1991, kdy Iovine pobývá v Portugalsku, je klan veden Franceskem Schiavonem a Enzem De Falkem, k nimž se přidruží i Francesco Bidognetti, který je již v té době velmi aktivní na poli likvidace toxického odpadu. Mezi oběma bossy se však objevují nové spory, které vyústí v interní boje. V roce 1991 však vstupuje do hry

²⁸ SCANNI, Matteo, OLIVA, Ruben. *O Sistema*. [online]. [cit. 30.11. 2011]. Dostupné z: <http://www.osistema.org/casalesi.html>

stát, který rozpustí místní radnici pro podezření na infiltraci camorry. To však camoře nezabrání v dalších letech zahájit otevřený boj, jehož výsledkem je přes osmdesát mrtvých z vlastních řad. Jakmile se objeví pentiti, Schiavone si utvoří okruh věrných, kteří jsou spojeni rodinnými svazky, a má tak větší záruku, že nikdo nebude spolupracovat s policií.²⁹

V roce 1995 začal proces Spartakus. Vyšetřování vedeného proti organizovanému zločinu se účastnily tři tisíce policistů. Výsledkem bylo zatčení 157 osob. Vyšetřování zahájil státní zástupce Federico Cafiero De Raho, pod vedením DDA.³⁰ V procesu Spartakus se objevuje i bratranec Sandokana, Carmine Schiavone, který spolupracuje s justicí. Maxiproces proti Casalesanům trvá deset let. Výsledkem je 91 odsouzených, 21 z nich na doživotí. Největší tresty jsou pro Francesca Schiavoneho, Francesca Bidognettiho a Waltera Schiavoneho. „Je zabaveno 119 budov, 52 pozemků, 14 podniků, 12 osobních automobilů, 3 plavidla, majetek v osobním vlastnictví a nemovitosti v celkové hodnotě přes 750 milionů eur.“³¹ Nezvěstný Sandokan je dopaden roku 1998 ve svém podzemním bunkru. Roberto Saviano píše o bunkrech ve své knize *Vieni via con me*:

L'Italia è il Paese con più bunker al mondo. In Sudamerica i narcos si nascondono in Amazzonia, in quelli che possono essere considerati bunker naturali. In Italia invece vengono costruiti, e calabresi e casertani costruiscono i migliori bunker del mondo. Prima ancora di essere un nascondiglio, il bunker è una filosofia di vita [...]. I bunker possono essere grandi anche soli dieci metri quadrati, quanto l'abitacolo di una macchina. Sono tane minuscole, introvabili, dove vivi e comandi banche in cui non entrerai mai, compri orologi che non sfoggerai mai, macchine che non guiderai mai, e i tuoi figli li vedrai una sola volta all'anno.³²

Ani tento proces však neznamená definitivní konec klanu. Moc v klanu převezmou

²⁹ Ibid.

³⁰ DDA = zkratka pro Direzione Distrettuale Antimafia, okresní útvar boje proti mafii. Poznámka z knihy Gomora, převzato od Alice Flemrové.

³¹ SCANNI, Matteo, OLIVA, Ruben. *O Sistema*. [online]. [cit. 30.11. 2011]. Dostupné z: <http://www.osistema.org/casalesi.html>. „Vengono sequestrati 119 fabbricati, 52 terreni, 14 società, 12 autovetture, 3 imbarcazioni, beni mobili e immobili, per un valore complessivo di oltre 750 milioni di euro.“

³² SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*. s. 64 „Itálie je zemí s největším počtem bunkerů na světě. V Jižní Americe se narcos schovávají v Amazonii, což můžeme považovat za jakýsi přírodní bunkr. V Itálii jsou bunkry stavěny. Kalábriji a Casertánci staví ty nejlepší bunkry na světě. Spíše než úkryt je bunkr jakousi životní filozofií [...]. Bunkr může mít rozměry i pouhých deset metrů čtverečních, jako vnitřek auta. Jsou to maličké nory, skoro k nenalezení, kde žijete a poroučíte bankám, do kterých nikdy nevstoupíte, kupujete si hodinky, kterými se nikdy nepochlubíte, auta, která nikdy nebudete řídit; a své vlastní děti uvidíte jednou do roka.“

Antonio Iovine a Michele Zagaria. Zagaria se věnuje převážně sektoru stavebnictví. Přeměna camorry spočívá především v její nové podnikatelské funkci, správě zakázek a kontrole politické moci oproti dřívější camoře, která byla specifická svým důrazem na vydírání a připoutáním se k danému území. Nyní se camorra zaměřuje na investice a mezinárodní obchod. Důležitým sektorem klanu Casalesanů je i prostituce v oblasti Castelvoluturna, při níž využívají Albánce a Nigerijce. I toto je nový fenomén. Dříve by mafie jen stěží zaměstnávala imigranty.

Neexistuje volný trh ani konkurence. Veškerá přeprava jakéhokoliv zboží je pod kontrolou Casalesanů a stejně tak i veškeré podnikání v této oblasti. V oblasti Caserty se nachází obrovské množství stavebních firem, které jsou povinny odvádět Casalesanům část výdělků, jakousi daň z práce. Jedná se o obchody vynášející zhruba 30 miliard eur ročně. To jim umožňuje množství reinvestic: nemovitosti, bary, lokály, pozemky či fabriky. Investice Casalesanů plynou v poměrně široké míře i do sportu, převážně do fotbalu. Kupují si hráče, ba dokonce celé fotbalové kluby.

Camorra je co do počtu největší zločinecká organizace v Evropě.³³ Počet jejích členů přesahuje až čtyřnásobek u jiných organizací. Dlouhou dobu byla podceňována, protože donedávna stála ve stínu známější Cosy Nostry. Jen od roku 1991 bylo v Kampánii rozpuštěno jednadsmesát obecních úřadů pro podezření z infiltrace camorry, což je značně výmluvné číslo. Nyní klany spíše než stabilní pakty představují jakési obchodní výbory. Podle vyšetřování DDA a prohlášení jednoho pentita je v rukou camorry zhruba 50 % obchodu v Neapoli. V následujících kapitolách se zaměříme na konkrétní pole působností této organizace, tak jak nám je představila kniha *Gomora*.

³³ SAVIANO, Roberto. SAVIANO, Roberto. *Gomora. Osobní výpověď o ekonomické moci a brutální rozpínavosti neapolské camorry*. Přeložila Alice Flemrová. Praha-Litomyšl: Paseka, 2008. s. 48. Všechny další citáty jsou z toho vydání.

5. Hlavní témata Gomory

5.1 Neapolský přístav

„Tutto quello che esiste passa di qui. Qui dal porto di Napoli. Non v'è' manufatto, stoffa, pezzo di plastica, giocattolo, martello, scarpa, cacciavite, bullone, videogioco, giacca, pantalone, trapano, orologio che non passi per il porto. Il porto di Napoli è una ferita.“³⁴

Hned od začátku této první kapitoly Saviano čtenáře ani trochu nešetří. Jeho úsilím není krásná literatura, nechce pravdu, skutečný obraz eufemizovat. Již první věty před čtenářovými očima odhalují zmražené mrtvolky mužů, žen a dětí, rozbité lebky lidí, jejichž ostatky omylem vypadly z kontejneru, který je měl převést na druhou stranu oceánu. Savianovova ojedinělá schopnost vtáhnout čtenáře do děje a tedy i do problému se projevuje na jeho schopnosti skloubit holá fakta s příběhem, čímž čtenáře okamžitě dokáže zaujmout. V kapitole o padělaném zboží nás Saviano například zavede do bytu krejčího Pasquala a ukáže v “přímém přenosu“ jeho reakci, když vidí na obrazovce svůj výtvar při předávání Oscarů a ví, že jemu se slávy a uznání za dokonale odvedenou práci nikdy nedostane. Právě propojení faktů s příběhem vytváří Saviano ojedinělý styl, o který usilovali již autoři Nového žurnalistu. Stejně jako oni zaznamenává i Saviano sebemenší detaily k navození autentické atmosféry a reálného prostředí. Saviano v této kapitole také popisuje rychlost pohybu zboží, skoro neviditelného zboží, díky tisícům hbitých rukou najatých dělníků. Sám se na chvíli stane jedním z nich, když se nechá najmout do skladů v přístavu. Přirovnává přístav k „zanícenému apendixu, obojživelníku, jeho povrch k odpadkovým pytlům, rozměklé mase, tvrdé krustě.“³⁵ Realistické vyprávění, prokládané naturalistickými popisy, provádí čtenáře celou knihou.

Koloběh zboží je nevyzpytatelný. Označení ‘made in China’ v dnešní době už podle Saviana nic neznamená. Popisuje, jak se výrobek rodí uprostřed Číny, postupně se dokončuje ve slovanských zemích, zdokonaluje na severovýchodě Itálie a zabalí se v Apulii nebo na sever od Tirany a končí na skladišti v Evropě.³⁶ Moře se stalo jednou velkou popelnicí a věří se v jeho

³⁴ Ibid., s.13-14

³⁵ Ibid., s.17.

³⁶ Ibid., s. 16

bezpečnost. Obrovské množství zboží, které denně projde neviditelně přístavem, rychle mizí v domech čínských obchodníků, kteří z nich vytvořili obrovské skladiště. K čemu tato komplikovaná a nebezpečná opatření? Aby se vyhnuli celní kontrole. Velká část zboží se tak dostává do obchodu bez celního zatížení, díky tomu lze snížit ceny a porazit konkurenci.³⁷ V osmdesátých letech bylo obrovskou baštou camorry pašování cigaret, nyní se staly hlavním artiklem předměty denní potřeby. Camorra je jednou z největších hospodářských sil. Nebrání se ničemu, z čeho plyne zisk. Velmi rozsáhlé jsou její obchody s Nigérií a albánskou mafií. Obrovské výtěžky plynou i z textilních továren. Stačí se kvalitou přiblížit originálu, jen za naprosto jiných podmínek a tedy i cen. Tyto textilní výrobky jsou pak vyváženy do Brazílie či do Německa. Falešné značky s italskými jmény byly v minulosti dále vyváženy, především rodinou Licciardů a Continiů, do Švýcarska, Jugoslávie a Bruselu. Byla tak vytvořena schopná síť obchodů konkurujících pravým italským značkám.³⁸ „Byl tu i další produkt, který hodně vynášel: vrtačka, uvedená na trh pod falešnou značkou *Bosch*, vyrobená v Hongkongu.”³⁹ Nejlepší způsob jak ušetřit, vyhnout se celní a policejní kontrole a porazit tak jednoznačně konkurenci. Ačkoliv velká část činnosti systému se soustředí na legální sféru, jak vidíme, aktivity, které nejsou spojené s volnou soutěží, jako vyrábění padělků či pašování, mají dopad na velkou část Evropy i USA, a nejsou tedy v žádném případě zanedbatelné. Jednou z nejrozšířenějších aktivit camorry v Itálii je stavebnictví.

5.2 Camorra a stavebnictví

V této oblasti podnikání hraje hlavní roli klan pocházející z města Casal di Principe, Casalesané. „Un territorio con meno di centomila abitanti, ma con milleduecento condannati per 416 bis, il reato di associazione mafiosa...”⁴⁰ Klan Casalesanů sdružuje veškeré rodiny z

³⁷ Ibid. s. 22

³⁸ DI FIORE, Gigi. *La camorra. Storie e documenti La criminalità organizzata a Napoli dale origini alle ultime guerre*. Torino: UTET Libreria, 2006, s. 304.

³⁹ Ibid., s. 305. „C'era un altro prodotto, che rendeva molto: un trapano, commercializzato con il marchio falso Bosch, ma realizzato a Hong Kong.”

⁴⁰ SAVIANO, Roberto. *Gomora*, s. 169. „Území s necelým stotisícem obyvatel, ale s tisíci dvěma sty osobami odsouzenými podle paragrafu 416 bis Italského trestního zákoníku za zločinné spolčení...”

provincie Caserta. Každá rodina má svého územního bosse a jednoho bosse, který je patriarchou všech rodin v Casertě zároveň. Casalesané se brzo stali těmi nejschopnějšími obchodníky právě ve stavebnictví. Stavební společnosti, které odebírají beton od sdružení, se staly závislé na sdruženích klanu Casalesanů díky jejich bezkonkurenčním cenám. Kromě dodávek betonu, zprostředkovávaly klany i firmy, kterým se stavba zadala jako subzakázka.⁴¹ Významnou rodinou v této oblasti podnikání je i rodina Zagariů, která vlastní desítky satelitních podniků. Rodina Zagariů tak jako mnohé další infiltrovala do různých subzakázek na pozemní práce, a to jak na jihu, tak na severu Itálie. Krajem, kam camorra soustředí své investice se stala Emilia-Romagna. „Oficiálně je v Casal di Principe zaregistrováno pět set sedmnáct stavebních firem, mnohé z nich jsou přímo ovládány klany.“⁴² Právě v Kampánském kraji se nachází jeden z největších obchodních domů v Evropě či jedno z největších multikin v Itálii. Velkým problémem tohoto kraje je také překračování těžebních limitů. Vidíte hory, které se zdají po každé další návštěvě tohoto kraje menší a menší. Zisk je jediná hnací síla. Snažit se ušetřit zcela na všem, to je heslo správného podnikání. Šetří se na bezpečnostních opatřeních, nebere se v potaz dodržování pracovní doby, nedělní a noční směny nejsou výjimkou. Zranění i smrt neodmyslitelně patří k pracím na stavbách. Klany rozhodují o dodávkách, zakázkách, subzakázkách a diktují zákony pro každý typ práce. Saviano popisuje v knize *Kráska a peklo* příhodu, která vyplynula z jednoho vyšetřování:

Nessun cantiere può impegnare ditte che non abbiano ricevuto il permesso di lavorare dai Casalesi. Nelle indagini emerge un episodio significativo: una ditta a loro apparentemente sconosciuta stava lavorando senza il “permesso” al cantiere del canile di Caserta. D’immediato l’ordine fu: „Bloccate i camion, non fate più faticare nessuno.“⁴³

Tak jako u dalších sektorů, jimž se v této práci budeme věnovat, je i v tomto případě největším úskalím velká mezera v monitoringu, v kontrole daných firem a následně jejich subzakázek. Nefunkčnost systému kontroly subzakázek v důsledku způsobuje, že i když v

⁴¹ Ibid., s. 174

⁴² Ibid., s. 186

⁴³ SAVIANO, Roberto. *Kráska a peklo*. s. 136. „Žádná stavba nemůže zaměstnat firmy, které nedostaly pracovní povolení od Casalesanů. Z vyšetřování vyplývá důležitá epizoda: jedna firma, kterou údajně neznali, pracovala bez „povolení“ na stavbě psího útulku v Casertě. Bezprostřední rozkaz zněl: „Zastavte nákladáky, nedovolte nikomu makat.“

soutěži, ať už se jedná o stavební práce či likvidaci odpadku, vyhraje například firma ze severu, není žádný problém, aby celou práci zadala v subzakázce zcela jiné firmě.⁴⁴

Tento fenomén neprůhledných zakázek v oblasti stavitelství zpracovala italská režisérka a herečka Sabina Guzzanti ve svém dokumentu *Draquila-L'Italia che trema (Draquila-Itálie se třese)*, který pojednává o ničivém zemětřesení 6. dubna 2009 v Aquile, kdy zahynuly stovky lidí a tisíce dalších zůstaly bez střechy nad hlavou. I zde se objevuje problém kontroly zakázek, subzakázek a složitých vztahů mezi zadavatelem, prováděcí firmou, politikou a samotnou stavební mafii.

Již dva dny po zemětřesení se objevil plán tzv. New town (Nové město), prezentovaný tehdejším premiérem vlády Silviem Berlusconiem. Jednalo se o plán výstavby zhruba čtyř a půl tisíce nových bytů v oblasti Aquily. Stavby vedl Guido Bertolaso, vedoucí Protezione civile⁴⁵ (dále jen PC). Jednou z firem, která se na výstavbě podílela, byla i firma Bertolasova tchána. Obyvatelé byli nuceni přesunout se ze svých poničených domů do stanového městečka či do hotelů, dokud nebyly zpřístupněny byty v New town. Byl vyhlášen zákaz opravování domů a vstupu do historického centra. Zde do hry vstupuje postava Silvia Berlusconiho. Silvio Berlusconi začal svou dráhu právě stavbou jakéhosi New town, nazvaného Milano 2 (Milán 2). Nikdy nebyl zjištěn původ značné sumy peněz, kterou mladý Berlusconi při stavbě disponoval, ale syn Vita Ciancimina, Massimo, v dokumentu tvrdí, že kapitál pocházel právě od jeho otce, bývalého starosty Palerma, prvního politika obviněného ze spolčování s mafií a především jedné z nejvýznamnějších postav italského stavebnictví.

Silvio Berlusconi po celou dobu aktivně podporoval Guida Bertolasu, který byl jmenován ministrem za zásluhy a pomoc Aquile. Bertolaso byl však brzy na to vyšetřován pro korupci. Výsledkem vyšetřování bylo dvacet sedm obviněných a šest odsouzených, spojených s aktivitou PC. Tisíce eur zmizely díky pracovitým úředníkům. K tomu všemu vyšlo najevo, že PC měla již dlouho před samotným zemětřesením řadu informací o seismické činnosti v této oblasti, o sérii stále sílících otřesů, a nepodnikla přitom žádný preventivní krok ani neupozornila obyvatele na

⁴⁴ Ibid., s. 141

⁴⁵ Protezione civile (PC). Civilní ochrana-italský státní orgán, který je pověřen prevencí a řešením 'mimořádných událostí'.

možné nebezpečí. V době zemětřesení bylo ve městě patnáct hasičů na sedmdesát pět tisíc osob.⁴⁶

Ve své knize *Vieni via con me*, Saviano vypráví příběh studentů na koleji v Aquile. Vypráví, jak se každý po svém vypořádával se zemětřesením, kterému předcházelo mnoho stížností na špatný stav kolejí. Nikdo však těmto upozorněním nedopřál sluchu a v den zemětřesení se sesunula celá jedna část studentské budovy. Saviano obviňuje ve své knize ty, kteří kvůli úspoře několika eur odvádějí nekvalitní a rychlou práci na stavbách, které se nacházejí v seismicky činné oblasti.

La storia della Casa dello studente è invece il simbolo della condotta criminale, ampiamente diffusa nel nostro Paese, di quanti hanno costruito pezzi di città con cemento scadente, risparmiando sui materiali dei palazzi e incuranti del fatto che dentro quelle “bombe a orologeria” sarebbero andate a vivere persone in carne e ossa.⁴⁷

Saviano vypráví příběh Aquily na skupince mladých lidí, kteří se ocitli v nepravý čas na nepravém místě. Díky příběhu lidí s konkrétními jmény, rodinami, přítelem či přítelkyní, navozuje Saviano atmosféru studentské koleje v předvečer katastrofy a následně popisuje hrůzu rodin, kterým nikdo nezvedá telefony a rodiče nevědí, je-li jejich dítě pod sutinami, nebo nějakým zázrakem vyvázlo. Příběh vás zasáhne i na televizních obrazovkách, ale když mají oběti jména, city, vlastní osud, zasáhne vás mnohem hlouběji.

Velmi podobně tomu je i u autorů Nového žurnalisumu, kteří se snažili čtenáře přimět k participaci na ději, snažili se ho vtáhnout do děje, jako by ho prožíval on sám ,a dokázat mu tak přiblížit daný příběh do největší možné míry. Saviano je však vypravěčem, který události komentuje. V jiných kapitolách je dokonce sám protagonistou, jak je tomu např. v *Gomoře* v kapitole *Ohňová země*, kde se objevuje postava Roberta, který se seznamuje se stakeholderem Frankem, a ten ho zasvěcuje do své funkce zprostředkovatele při nelegální likvidaci odpadu. V kapitole *Válka v Secondiglianu* Saviano přibližuje boje mezi camorrou o územní kontrolu díky vyšetřovacím protokolům, které převádí do skutečných příběhů a poutavým vyprávěním čtenáře

⁴⁶ GUZZANTI, Sabina. *Draquila. L'Italia che trema*. [online]. [Cit. 15.11.2011]. Dostupné z: <http://www.draquila.com/>

⁴⁷ SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*, s. 130. „Příběh studentské koleje je názorným příkladem zločinného chování, široce rozšířeného v naší zemi, kde byly postaveny celé kusy měst z druhořadého betonu, šetřilo se na materiálech a nikdo se nestaral o to, že uvnitř těch ‘časovaných bomb’ budou bydlet lidé z masa a kostí.“

dostává přímo do Scampie a Secondigliana, míst, kde je samotné sídlo kriminální organizace a centrum obchodu s narkotiky.

5.3 Bezkonkurenční zboží

Non esiste nulla al mondo che possa competere. Niente in grado di raggiungere la stessa velocità di profitto. Nulla che possa garantire la stessa distribuzione immediata, lo stesso approvvigionamento continuo. Nessun prodotto, nessuna idea, nessuna merce che possa avere un mercato in crescita esponenziale da oltre vent'anni, talmente vasta da permettere di accogliere senza limite nuovi investitori e agenti del commercio e della distribuzione.⁴⁸

Kokain, nejžádanější zboží s obrovským počtem konzumentů po celém světě. Pravou rukou camorry jsou v tomto obchodování nigerijské kriminální skupiny, které se staly jejími partnery v obchodu s kokainem v Evropě i USA. Obrat klanů v obchodu s kokainem je větší než obrat mnoha velkých společností, jako je například italský Fiat. „V Kalábrii a Kampánii nakládá ‘ndrangheta a camorra přibližně s šesti sty tunami kokainu ročně.’⁴⁹ Důležitou postavou obchodu s kokainem se stal i boss Casaleských rodin Antonio Bardellino. Byl první, kdo si vybral kokain jako předmět obchodování a upustil od heroinu, který byl až příliš často smrtící zbraní. Ačkoliv byl kokain dlouhou dobu brán jako ‘droga bohatých’, brzy se stal dostupný i širokým masám.

Existuje velmi široké propojení klanů s Jižní Amerikou. Italské klany přitom zprostředkovávají kanály a přítok investičního kapitálu. Saviano popisuje fungování formy překupnictví jako jakýsi způsob podniku. V distribuci je zastoupeno mnoho lidí, každý má přesnou funkci a často se mezi sebou vůbec neznají, takže kdyby obchod praskl, nemůže nikdo nikoho udat. Výdělků se mnohonásobí, klany bojují o kontrolu nad obchodními monopoly. Okresní velitel neapolských karabiníků, generál Gaetano Marucci, popisuje legální trh ovlivněný kapitálem z obchodování s kokainem a upozorňuje, že: „Le nostre ultime indagini dimostrano che Napoli è uno snodo centrale del traffico internazionale di coca, ma anche un punto di

⁴⁸ SAVIANO, Roberto. *Kráska a peklo*, s. 119. „Na světě není nic, co by s ním mohlo soutěžit. Nic, co by dokázalo dosáhnout stejně rychlého zisku. Nic, co by mohlo zajistit stejně okamžitou distribuci, stejně nepřetržité doplňování zásob. Neexistuje žádný výrobek, žádný nápad, žádné zboží, které by si přes dvacet let udrželo exponenciálně rostoucí a natolik široký trh, že může bez omezení přijímat nové investory, obchodníky a distributory.”

⁴⁹ Ibid., s. 120

partenza per il riciclaggio, il reinvestimento, la trasformazione della qualità del profitto del narcotraffico in qualità economica legale.’⁵⁰

Jednou z nejobávanějších oblastí v Neapoli je předměstí zvané Scampia. V tomto místě žijí desetitisíce obyvatel. Je to místo s největší nezaměstnaností v Itálii. Další oblastí je Secondigliano, které v roce 2004 prodělalo válku mezi klany camorry. V obou oblastech je kromě vysoké nezaměstnanosti velký problém s nedostatečným vzděláním místních obyvatel a velmi rozšířenou kriminalitou, zaměřenou převážně na obchod s narkotiky. Scampie je komplex navzájem pospojovaných domů nazývaných ‘vele di Scampia’ (plachty Scampie), které vznikly v projektu mezi lety 1962 a 1975. Domy jsou postaveny ve tvaru podobném trojúhelníku a připomínají lodní plachtu, odtud jejich název. Původním plánem bylo zajistit bydlení stovkám rodin a vytvořit jakousi komunitu, malé město. Proto vzniklo propojení jednotlivých bloků. Inspiraci našel italský architekt ve francouzském architektovi a urbanistovi Le Corbusierovi. V roce 1980 však Neapolí otřásl velké zemětřesení, mnoho lidí zůstalo bez střechy nad hlavou a okupovali tak volné byty ve Scampii. Státu se kontrola zcela vymkla z rukou, čehož do dnešní doby využívají sociálně slabší. V dnešní době je Scampie a její „vele“ naprosto neovladatelnou čtvrtí, zcela pod nadvládou camorry, bez funkční dopravy, obchodů či jakékoli zóny pro mladé, místem, kam se bojí i sami policisté. V 80. letech, před válkou mezi klany, byla čtvrť ovládána bossem Paolem di Laurem, který až do svého zatčení v roce 2005 ovládal obrovskou část trhu s narkotiky.⁵¹

Původním centrem tohoto podnikání byla dříve Sicílie, zatímco v dnešní době je jím Neapol. Pino Arlacchi, italský sociolog a politik, ve své knize *Italská mafie a její podnikání* popisuje dřívější velmi rozšířený obchod s morfiem a heroinem právě na Sicílii. Dále popisuje čtyři směry, jimiž se ubíraly finance z obchodování s narkotiky. Autor tyto finance nazývá *narkoliry*. Část peněz se vrací na nelegální trh a je využita na další nákup drog. Druhá část je uložena ve švýcarských bankách či se v podobě investic ocitá v Jižní Americe. Část třetí a velmi podstatná jde také na trh, ale tentokrát legální v podobě stavebnictví, zemědělství, turistického ruchu apod. To také, jak píše Pino Arlacchi: „vysvětluje malý *boom* ve stavebnictví a podnikání

⁵⁰ Ibid., s. 129. „Naše poslední vyšetřování ukázala, že Neapol je hlavní uzel mezinárodního obchodu s koksem a zároveň i výchozí bod pro recyklaci, pro praní špinavých peněz, pro proměnu zisku z narkoobchodů v legální ekonomickou hodnotu.”

⁵¹ SAVIANO, Roberto. *Gomora*. s. 64

na předměstí Palerma...’⁵² Poslední a největší část financí z narkotik pak zůstává na samotné Sicílii a vyrovnává výkyvy na finančním trhu.⁵³ Jak již bylo ale řečeno dříve, obchodu s heroinem ubývá a postupně ho nahradil kokain, stejně tak jako se přesunulo centrum působnosti organizovaného zločinu obchodujícího s narkotiky. Velkou roli hrál v tomto případě slábnoucí vliv jihozápadní Asie na trh s heroinem. Druhým faktem je podle Arlacchiho: „odhalení tajných laboratoří a zatčení mnohých významných mafiánských bossů, k nimž došlo na Sicílii od roku 1980.”⁵⁴

Podle Arlacchiho má mafiánský podnik oproti podniku vedenému klasickými podnikateli tři obrovské výhody. Tyto tři faktory jsou: zastrahování konkurence, omezení a útlak v oblasti mezd a dostupnost finančních zdrojů.⁵⁵ Díky zastrahování si mafiánský podnik, ať je jakýkoliv, vytvoří vliv nad tou částí trhu, kde působí. Zajistí si levné zboží a není na něj vyvíjen takový konkurenční tlak, jako na jiné podniky. V otázce mzdového omezení se pak jedná převážně o neplacení přesčasů a o daňové úniky různého druhu. O tom jsem již hovořila v kapitole o stavebnictví, kterého se to týká asi nejvíce. Třetím naprosto stěžejním faktorem pro jakékoliv podnikání jsou značné finanční zdroje. Zde mají mafiánské podniky obrovskou výhodu. Jejich zisky z nelegálních aktivit jdou převáděny do legální sféry. Jedná se o sumy, kterým málokterý klasický podnik může konkurovat. Tento fakt odlišuje italskou mafii od amerických gangsterů, kteří většinu těchto nelegálních zisků vrací zase zpět na nelegální trh.

V knize *Kráska a peklo*, v kapitole zaměřené na nelegální obchod s drogami, nazvané *Úžasně zboží (La magnifica merce)*, Saviano uvádí konkrétní jména osob zapletených do tohoto byznysu, mezinárodní napojení na kampaňskou kriminální organizaci, propojení nelegální a legální sféry. Popisuje detailně životy lidí, kteří se rozhodli jít cestou organizovaného zločinu. V *Gomoře* se v kapitole *Válka v Secondiglianu (La Guerra di Secondigliano)* zabývá i fenoménem ‘řezání drog’ pro zvětšení množství dané drogy a následného zkoušení drogy na drogově závislých, kteří jsou pro levnou drogu ochotni i riskovat život. Podle Saviana jediný sektor, který dokáže obchodu s narkotiky konkurovat, je obchodování s odpadem, jemuž se budeme věnovat

⁵² ARLACCHI, Pino. *Italská mafie a její podnikání*. s. 205

⁵³ Ibid., s. 205-206

⁵⁴ Ibid., s. 207

⁵⁵ Ibid., s. 94-110

v následujících kapitolách. Saviano dokáže popsat obchod s drogami z mnoha různých hledisek. Zaměřuje se na ekonomickou stránku obchodování, na provázání tohoto fenoménu s mezinárodním trhem, vlivem na celkovou ekonomiku. Tuto spíše teoretickou a odbornou část prokládá častými popisy mafiánských praktik, způsoby zkoušení drogy, jejího pašování v těch nejukrytějších místech. Saviano se snaží skrze kokain pochopit evropskou ekonomiku, nahlídnout do zákoutí legálních trhů skrze investice do kokainu.

Nejpůsobivější jsou však konkrétní popisy fungování klanu, podrobné výčty členů, jejich funkcí, lokalit, kde působí. Jako by měl Saviano v ruce snad všechny důkazy, které kdy karabiníci nashromáždili. Popisy ekonomických procesů jsou proloženy dialogy, přímou řečí, která text nesmírně oživuje. Objevují se záznamy telefonních rozhovorů a událostí, jichž byl Saviano očitým svědkem. Příkladem vypravěčské techniky Roberta Saviana může být již výše zmíněná pasáž z kapitoly *Válka v Secondiglianu* z knihy *Gomora*. Saviano zde popisuje, jak klany přimíchávají do drog různé látky, aby tak zvětšili množství drogy, a zkoušejí tyto nebezpečné směsi na 'dobrovolnících' z řad drogově závislých z ulice. Saviano vypráví o události, které byl svědkem nedaleko Scampie. Popisuje, jak členové klanu na ulici nabízejí zadarmo drogu k vyzkoušení drogově závislým. Jeden z nich se odváží drogu vyzkoušet a v zápětí se sesune na zem. Scéna pokračuje naprosto lhostejnou reakcí muže rozdávajícího drogu, kdy kamsi volá, že droga se musí udělat slabší, protože dotyčný zemřel, na to muž vzápětí odjíždí z místa činu. Velmi sugestivní jsou i pasáže, kde Saviano zaznamenává válku mezi klany a postoje jednotlivých členů. I zde navozuje autentickou atmosféru popisem sebemenších detailů, pocitů a charakteristik všech přítomných, podobně jako tomu bylo u autorů Nového žurnalisumu.

6. Odpad

Na téma likvidace odpadu v Kampánii Roberto Saviano ve svých knihách *Gomora* a *Kráska a peklo* klade důraz pro jeho závažnost a dopad na zdravotní stav místních obyvatel, zvířat i celkový stav podnebí a životních podmínek v této oblasti. Odpadková krize v Neapoli již vlastně dávno není krizí. Krize, neboli mimořádná událost, v jejímž důsledku se vyhláší stav nebezpečí, nouzový stav..., jak se dočteme v definici ministerstva vnitra České republiky, trvá v Neapoli již skoro celých 16 let. Proto, abychom lépe porozuměli tomuto pro Evropu poměrně ojedinělému jevu bych se v této kapitole chtěla věnovat vzniku této krize, systému jihoitalské likvidace odpadu, funkci organizovaného zločinu v této oblasti, dopadu odpadkové krize na životní prostředí a lidské životy a pokusím se také o nastínění možných východisek, jak tuto situaci řešit.

6.1 Důsledky kampánského systému – Vznik krize

Se i rifiuti sfuggiti al controllo ufficiale-secondo una stima di Legambiente-fossero accorpati in un'unica soluzione, nel loro complesso diverrebbero una catena montuosa da quattordici milioni di tonnellate: praticamente come una montagna di 14.600 metri con una base di tre ettari...Sarebbe la più grande montagna esistente sulla terra.⁵⁶

V knize *Vieni via con me* si Saviano klade otázku, proč se tisíce tun odpadu hromadí právě v Neapoli, proč zrovna tam existuje odpadková krize již přes 16 let. Jak zde popisuje, vysvětlení je poměrně snadné. Nakládání s odpadem je v Kampánii založené na systému skládek. Skládky však nejsou bezedné a za poměrně krátký čas se přeplní. Jakmile skládka překročí svůj limit, musí být uzavřena. V tu chvíli ale kamiony nemají kam odpadky vyložit, a se tak odpad ocitá na ulicích. Saviano hovoří o tzv. *trojuhelníku smrti* (*triangolo della morte*), také nazývaného *ohňová země* (*Terra dei fuochi*). Jedná se o oblast v regionu Kampánie mezi Giulianem, Villariccou a Qualianem, která je tímto problémem zasažena nejvíce. Je to oblast, kde je denně vidět množství požárů. Kromě nepřetržitého unikání splodin do atmosféry je velkým problémem právě nedostatek oblastí, kam odpad ukládat.

⁵⁶ SAVIANO, Roberto. *Gomora*. s. 251. „Kdyby se odpadky, které podle odhadů Ligy na ochranu životního prostředí unikly úřední kontrole, nahromadily na jednom místě, vzniklo by horské pásmo o hmotnosti čtrnácti milionů tun: prakticky něco jako hora vysoká 14 600 metrů tyčící se nad tříhektarovou základnou...byla by to nejvyšší hora světa.“

Skládky jsou plné ze dvou důvodů. Jednak proto, že recyklace v Neapoli a okolí až na výjimky, které tvoří malé obce, v podstatě neexistuje. Podle zákona by mělo na skládce končit maximálně 35% z veškerého odpadu, ale v těchto oblastech není výjimkou, že na skládku jde více než 84% vyprodukovaného odpadu.⁵⁷ Kromě velmi nefunkčního systému recyklace je obrovský problém i v otázce spaloven. Spalovny, které produkují palivo z odpadu mají však velmi složitý systém, jehož výsledným produktem by mělo být minimum odpadu a tak zvané ekobalíky. Zastaralé spalovny a nefunkční systém kontroly způsobily to, že ekobalíky sestávaly v podstatě ze stejného odpadu, jaký byl do spalovny vložen. Spalovny také nebyly schopny splnit původní požadavky na množství spálených tun odpadu za den a proces se tak velmi prodloužil. Ekobalíky se nahromadily po celém kampánském regionu a způsobily další velmi těžko řešitelný problém. Na jejich samotné spálení by bylo třeba, jak říká Saviano, alespoň 56 let. Jejich spalování je ale velmi problematické, protože nikdo neví, co přesně balíky obsahují a pokud ano, převažuje toxický odpad, který se spalovat nemůže.

Velmi důležitou postavou v celé této problematice je Antonio Rastrelli, kampánský starosta mezi lety 1995-1999, který přišel s plánem spaloven, aniž by bral v potaz recyklaci či jiné šetrnější metody likvidace odpadu. Tzv. Rastrelliho plán, kterým se chtěl vyhnout dlouhodobé závislosti na skládkách, spočíval ve vybudování spaloven, které by produkovaly již zmíněné palivo z odpadu, při jehož spalování by dále vznikala energie a specifický druh kompostu, který by byl dále využíván pro rekultivaci terénů.⁵⁸ Zakázku dostala firma Fibe, ačkoliv po technické stránce nebyl její projekt nejkvalitnější. Nabídla však nejlepší cenu za nejkratší čas. Navrhovaná spalovna byla po technické stránce velmi zastaralá a zjistilo se, že při stavbě zcela chybělo i stavební povolení. Úkolem bylo tedy realizovat 2 spalovny a 7 zařízení na produkci odpadového paliva. Po čase se však ukázalo, že Fibe produkuje odpad naprosto totožný s tím, jaký šel do spalovny a k tomu vypouští obrovské množství škodlivých emisí do okolí. Znovu se objevuje problém ekobalíků, které pro svoji toxicitu nemohou být páleny, a tak se tvoří obrovské pyramidy nebezpečného odpadu. Spalovny tedy nedokázaly vyprodukovat materiály, které měly, a většina z tohoto materiálu nakonec stejně skončila na skládce. Nefukční systém recyklování, spalovny neschopné produkovat nezávadné materiály a stále se kupící ekobalíky, to jsou příčiny, proč se vytvořily hory odpadu, s kterými si nikdo neví rady. „Kampánie se topí v

⁵⁷ SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*. s. 91-93

⁵⁸ GRIBAUDI, Gabriella. *Il ciclo viziso dei rifiuti campani*. Il Mulino: Rivista bimestrale di cultura e di politica. Number: 1, gennaio-febbraio 2008. s. 4.

ekobalících. V momentě, kdy spalovny začnou fungovat, tu bude 8 a půl milionu tun ekobalíků, které leží na různých místech Kampánie. Každý měsíc je 40.000 m² využito na odkládání balíků, které devastují celý region.⁵⁹

Nejsnadnějším řešením se zatím jeví hledání nových oblastí, kam umístit skládky, či znovuotevření skládek již přeplněných. To ale samozřejmě vadí místním obyvatelům, kteří se již teď vyrovnávají s obrovským znečištěním ovzduší v celé Kampánii. Velkým rizikem je pak výstavba spalovny, kterou velmi pravděpodobně bude kontrolovat camorra, která bude vydávat toxický odpad za klasický a bude tak nadále otravovat místní krajinu.

6.2 Role camorry v likvidaci odpadu

V roce 1989 se blízko Neapole, ve Villaricce, sešli camorristé, politici, podnikatelé a majitelé skládek. Právě zde vystupuje do popředí role camorry, která na tomto setkání nabídla funkci zprostředkovatele a poskytovatele terénů pro uskladňování toxického odpadu. Všichni se shodnou, že Kampánie je ideálním místem, kam směřovat odpad. Prochází tudy hlavní mezinárodní cesty odpadu směřující do Afriky. „I rifiuti tossici vengono smaltiti in Maghreb, In Liberia, nel Corno d’Africa, in Somalia, passando per Napoli. Perché allora non farli restare in Campania? Si risparmia un viaggio, si guadagna di più.“⁶⁰

Důležitými klany, které kontrolují likvidaci obchodu, jsou klany Casalesanů a Mallardů z Giuliana. Casalesané se stali hlavními obchodníky s toxickým odpadem ze dvou důvodů. Za prvé je netvoří jeden klan, nýbrž velké množství klanů, které vládnou obrovskému území s centrem v Casal di Principe, ale především jim v tomto obchodování pomáhá úzký vztah s místní politikou. Jak popisuje Saviano v Gomoře, klany se neostýchají zaplavit jedy i vlastní vesnice. Jedná se o jakousi absolutní absenci společenské zodpovědnosti a neuvažování do budoucna. Jen tak lze vysvětlit, že někdo ukládá tisíce tun toxického odpadu do země, na které si staví vlastní silnice, či domy. Camorristé odkupují pozemky od zemědělců za velmi nízké ceny a

⁵⁹ Ibid., s. 9 „La Campania e sommersa di ecoballe. Nel momento in cui termovalorizzatori entreranno in funzione, ci saranno 8 milioni e mezzo di tonnellate di ecoballe giacenti nei vari siti della Campania. Ogni mese 40.000 metri quadrati sono utilizzati per depositare le balle devastando la regione.“

⁶⁰ SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*. s. 97. „Toxický odpad je zpracováván v Maghrebu, Libérii, v Africkém rohu (Somálský poloostrov), Somálsku a prochází Neapolí. Proč je tedy rovnou nenechat v Kampánii? Ušetří se cesta a vydělá se víc.“

prodávají je státu za miliony eur. Proč prodávají zemědělci svou půdu? V 80. a 90. letech byli nuceni velkými obchodními řetězci udržovat ceny ovoce a zeleniny na velmi nízké úrovni, jedinež prodejem části svých pozemků se dokázali postavit konkurenci.⁶¹ Existují i samotní zprostředkovatelé těchto pozemků, děr, ba dokonce i lomů, kam se ukládá odpad. Těmto zprostředkovatelům se říká stakeholdeři. Úkolem stakeholderů je kontaktovat firmy, které se potřebují zbavit toxického odpadu, to znamená v podstatě jakékoliv firmy, a nabídnout jim tento servis za bezkonkurenční ceny. Jejich funkce je jednou z nejdůležitějších - zprostředkovávají kontakty mezi průmyslníky a likvidátory klanů. Řídí tedy každý krok likvidace odpadu. Zisky jsou v tomto případě velmi vysoké. Stakeholdeři dostávají procenta z výtěžku dle počtu kil odpadu k dané likvidaci.⁶² „Si guadagna speso più da una tonnellata di rifiuti tossici che da chili di cocaine e, in caso raro di condanne, gli anni di carcere o i risarcimenti sono minimi rispetto al narcotraffico. Questo ha fatto sí che la criminalità organizzata investisse cosí tanto nello smaltimento: Massimo guadagno a fronte di un rischio minimo.”⁶³

Tisíce tun odpadu však nejsou pouhým produktem Kampánie. Kampánské skládky by sloužily o mnoho let déle, kdyby je nezavalil odpad ze severní Itálie. „All’inizio degli anni novanta la Campania aveva maggior numero di discariche legali funzionanti. Avrebbero potuto servire per decenni e decenni, ma si sono saturate prima perchè sono state riempite illegalmente di rifiuti provenienti dal Nord.”⁶⁴

Mnoho společností ze severu posílá veškerý svůj odpad na jih. Pro velké společnosti je toxický odpad pouze na obtíž. Je nutné se ho zbavit, ale není možné z něho vytěžit zisk, ba naopak, za jeho likvidaci je ještě třeba zaplatit. Proto když camorra nabídne naprosto bezkonkurenční ceny, jen málokterý podnikatel zaváhá. Saviano mluví o cenách, které představuje běžná likvidace toxického odpadu. Jedná se o ceny v rozmetí 21 a 62 centů za kilo, přičemž je třeba přičíst

⁶¹ Ibid., s. 101

⁶² SAVIANO, Roberto. *Gomora*. s. 258

⁶³ SAVIANO, Roberto. *Colpo di spugna sui rifiuti tossici. ‘‘Così uccidono Gomorra.’’* 18.9. 2011 [online]. [cit. 27.listopadu 2011]. Dostupné z: <http://www.robertosaviano.it/articoli/colpo-di-spugna-sui-rifiuti-tossici-così%20uccidono-gomorra/>. „Často se vydělá víc za tunu toxického odpadu, než za kila kokainu. K tomu jsou postihy ojedinělé a roky strávené ve vězení či výše odškodného jsou minimální v porovnání s obchodování s narkotiky. To byl důvod toho, že organizovaný zločin investoval takové sumy do likvidace odpadu: Maximální výtěžek za cenu minimálního riziku.”

⁶⁴ SAVIANO, Roberto. *Vieni via con me*. s. 101. „Na začátku 90.let bylo v Kampánii nejvíce funkčních a legálních skládek. Mohly sloužit desítky let, ale nasýtily se dřívě, protože byly naplněny nelegálně odpadem pocházejícím ze severu.”

dopravu. Camorra však nabídne kompletní servis s dopravou za cenu mezi 9 a 10 centy. Tato cena je možná jedině díky velmi efektivnímu obcházení evropských stanov. Každý náklad odpadu musí mít potvrzení, v kterém je označeno o jaký druh odpadu se jedná. Stačí změnit údaj v tomto potvrzení, či do toxického odpadu přimíchat obyčejný odpad a prohlásit celou dodávku za klasický odpad, cena se v okamžiku drasticky sníží. Často se toxický odpad přimíchává i do zemědělských hnojiv a prodává nic netušícím pěstitelům.⁶⁵ Přimíchání obyčejného odpadu do toho toxického je běžnou camorristickou praxí a díky tomu lze velmi snadno obejít směrnice CER.⁶⁶

Jak ale Saviano podotýká, nebyla to camorra, kdo krizi vyvolal. Camorra pouze využila situace, ze které jí nyní plynou obrovské zisky. Firmy na likvidaci a přepravu odpadu dávaly zakázky menším firmám a ty dalším, až vznikl nekontrolovaný monopol s odpadky a vznikla tak situace, ve které se velmi rychle objevily kriminální organizace, které nyní kontrolují území a ovládají oblasti Neapole a Caserty. Camorra pouze vyplnila jakýsi chybějící článek v systému, který byl nastaven tak, že tomuto jevu nedokázal zabránit.⁶⁷

6.3 Dopad na zdraví

Ještě než popíšu dopady odpadkové krize na Kampánii, je třeba zmínit se o tom, o jaké odpady vlastně jde. Saviano ve své knize *Vieni via con me* popisuje řadu vyšetřování a vyjmenovává seznamy odpadu, který se našel na daných územích. Mluví například o nákladních vozech plných kadmia, zinku, starých barev, nepoužitých laků, olova, výrobků z oceláren, tonerů do tiskáren, chromu, azbestu, automobilového odpadu, odpadu z chemických továren a v neposlední řadě bahna z čističek. Saviano dále popisuje, jaký to má dopad na krajinu. Dříve byla Kampánie jednou z nejúrodnějších půd v celé Itálii. Její ovoce a zelenina se vyvážela až do Skandinávie. Nyní půda ztratila veškerou úrodnost. Poslední údaje světové zdravotnické organizace navíc hovoří o obrovském nárůstu nádorových onemocnění v těchto oblastech. Mluví o nárůstu zhruba o 20 %. Dále se také snižuje věk onemocnění různými druhy nádoru. V oblasti

⁶⁵ Ibid., s. 102

⁶⁶ CER = Centrum pro evropskou reformu.

⁶⁷ GRIBAUDI, Gabriella. *Il ciclo vizioso dei rifiuti*. s. 25

Noly je např. patrný obrovský nárůst plicních nádorů a onemocnění. První případ, který se objevil v médiích, byl případ Maria Tamburrina, kterému se při vyklápění toxického nákladu, o jehož obsahu však neměl tušení, otevřel jeden barel a stačilo pár kapek, aby nadobro oslepl.⁶⁸ Od té doby se řidiči snaží přenechat tuto práci jiným. Camorra velmi často využívá k tomuto nebezpečnému převozu přímo na místo určené a k vyklápění toxického odpadu nezletilých chlapců. Saviano se v knize *Krásá a peklo* zmiňuje také o dokumentárním filmu *Biùtiful cauntri*, který natočili Esmeralda Calabria, Andrea D'Ambrosio a Peppe Ruggiero. Tento dokument z roku 2007 hovoří o odpadkové krizi v Neapoli a okolí. Zaměřuje se na nelegální skládky v okolí, ekomafii a převážně na dopad této krize na pěstitele a chovatele. Díky výstavbě spalovny v oblasti Acerry se chovatelé ovcí museli smířit s tím, že jim umírá jedno stádo za druhým. V pastvě, fenyklu, salátu a jiné potravě ovcí a dalších chovaných zvířat byl nalezen dioxin. V dokumentu se hovoří o podniku Montefibre, který měl podíl celých 30% na celkovém místním znečištění. Dále se v dokumentu mluví o společnosti Fibe-Impreglio, která se měla postarat o výstavbu zařízení pro likvidaci odpadu celého kampánského regionu. Výsledkem byla produkce ekobalíků připravených pro další zpracování ve spalovnách, které se pak ale ukázalo nemožným vinou složení obsahu těchto ekobalíků, jež tudíž nebylo možné spálit. V roce 2007 odsoudila Evropská Unie Itálii za to, že na svém území tolerovala 4866 nelegálních skládek. V italském parlamentu leží návrh zákona na zavedení trestní odpovědnosti za škody na životním prostředí už od roku 1998.⁶⁹

Jed, který je pohřben v této oblasti, zabíjí ovce a bizony. U místních obyvatel se objevily plicní choroby, dětské alergie, deformované plody u matek, dermatitida apod. Obrovský problém je kontaminace spodních vod, půdy a znečištění ovzduší v těchto oblastech. Alessandro Iaculli ve své studii, kde shrnuje dosud známá data o odpadu v Kampánii, jeho dopadu na místní krajinu a obyvatele a o roli camorry, předkládá údaje Světové zdravotní organizace. Podle výše zmíněných studií jde o 7123 obětí rakoviny ročně, což je zhruba 80 tisíc mrtvých v 10 letech. Podobnou situaci vidíme i u zvířat. Známý je např. případ ovcí otrávených dioxinem obsaženým

⁶⁸ IACUELLI, Alessandro. *Le vie infinite dei rifiuti. Il sistema campano. Campania (in)felix*. Edizione: Altrenotizie.org, 2007. s. 8.

⁶⁹ CALABRIA: E; D'AMROSIO, A; RUGGIERO, G. *Biùtiful cauntri*. [CD-ROM]. [cit. 2.12.2011].

v půdě v oblasti Acerry. V jejich mléce byl nalezen dioxin, ovce byly poslány na jatka, kde je odmítli pro kontaminované maso a jejich mléko bylo za kontroly hygieniků ničeno.⁷⁰

Iaculli dále upozorňuje, že v Kampánii je velmi hustě osídlená, tvoří ji 10% obyvatel Itálie, a tedy 10% produkce odpadu. V celé Itálii je spalováno mezi 7-8% odpadu, přičemž jen v Kampánii se spaluje 10% odpadu.⁷¹ Kampánii je také nejvýznamnější producent mozzarely. V provincii Salerno se vyrábí 30% mléka, které jde na výrobu mozzarely di bufala (buvolí mozzarely). Provincie Caserta produkuje zbylých 70% buvolího mléka. Jakmile se média zmínila o kontaminovaném buvolím mléku, tisíce lidí přestaly mozzarellu kupovat. Hektolitry ovčího a kozího mléka byly zničeny. Mnoho chovatelů definitivně zkrachovalo. Konkurence přicházela se slogany typu: „Naše pastvy jsou blízko Kampánii, ale jsou čistější.“⁷²

6.4 Co je třeba změnit?

Quello che rende tragico tutto ciò è che non sono questi giorni a essere compromessi, non sono le strade che oggi sono colpite dalle sacchette di spazzatura a subire danno. Sono le nuove generazioni a essere danneggiate...Chi nasce neanche potrà più tentare di cambiare quello che chi l'ha preceduto non riuscito a fermare e a mutare.⁷³

Jako prvořadou uvádí Iaculli ve své studii nutnost změnit legislativu. Potřeba kontroly zakázek a subzakázek, kontroly velkých firem a jejich nakládání s odpadem a v neposlední řadě kontroly samotných občanů a postihy za přečiny proti životnímu prostředí. V Itálii je za sběr a spalování městského odpadu zodpovědná veřejná správa, obce či speciální konzorcia. Spalování speciálního odpadu, tedy toho škodlivého, je však zodpovědnost toho, kdo jej produkuje, to znamená průmyslu. I tato diverzita je velkým problémem a systém kontroly je tak méně efektivní. Nedílnou součástí je pak komunikace s občany. V mnoha evropských zemích se systém nakládání s odpady a recyklace teprve vyvíjí, v Kampánii se, až na výjimky, neděje ani

⁷⁰ IACUELLI, Alessandro. *Le vie infinite dei rifiuti. Il sistema campano. Campania (in)felix*. s. 78

⁷¹ Ibid., s. 101

⁷² Ibid., s. 147

⁷³ SAVIANO, Roberto. *Kráska a peklo*. s. 148 „Hlavní tragédie však spočívá v tom, že není ohrožen dnešek, nejsou poškozeny ulice, na kterých se dneska vrší pytle s odpadky. Odnosou to příští generace...Kdo se narodí, se už ani nebude moct pokusit změnit to, co ten, kdo tu byl před ním, nedokázal zastavit a napravit.“

to. Je nutné občany motivovat, vzdělávat, vytvořit kampaň, komunikovat s obcemi a místními podniky. Velmi zajímavými příklady, které Iacuellli uvádí, jsou pak města Canberra, Toronto a San Francisco, která si předsevzala, že se do roku 2020 stanou městy s nulovým odpadem. Původní snaha je znovupoužití 75% vyprodukovaného odpadu. Je třeba začít u obyvatel, kteří se masově podílí na recyklaci. Jen v Itálii tvořil odpad vzniklý z obalů potravin 4 100 000 tun, a to pouze za rok 2003.⁷⁴ Pokud by tedy zboží nebylo baleno, nebo bylo baleno do znovuvyužitelných materiálů, již by se značně snížila produkce odpadu. Velmi důležitou položkou je i daň z odpadu. Tato daň vede k snížení množství odpadu. Velmi funkční systém likvidace odpadu můžeme vidět např. v Mnichově. Každý dům má svoje popelnice na tříděný odpad. Velmi dobře funguje celková recyklace a skoro každý obchodní dům i supermarket má automaty na vracení PET lahví či hliníkových plechovek. Tímto znovupoužitím materiálů, vratných lahví, kovů, vratných obalů a také organického odpadu, který jde na kompost, se obrovsky snižuje množství odpadu, které je nutné uložit na skládku. Naprosto stěžejní je proto aktivita samotných občanů, což není otázka několika týdnů ani měsíců, ale dlouhé propracované změny v systému nakládání s odpadem, životního stylu a v první řadě změny mentality. Kampaň je ve fázi, v níže je tato cesta jedinou možností, jak předejít další opakující se krizi.

I zde Saviano využívá propojení faktů a příběhu a zavádí tak čtenáře přímo do děje, když nám popisuje běžný den obyčejného vysokoškoláka, který se rozhodl žít jako stakeholder, tedy zprostředkovatel mezi podniky a camorrou v oblasti likvidace odpadu. Saviano se nám představuje v roli Robbého, který tráví se stakeholderem Francem jeho běžný pracovní den. Franco se ani na okamžik nezastaví a každou chvíli poskytuje dotyčným po telefonu seznamy osob a likvidačních míst, na které se mohou obrátit. Saviano popisuje pocity, které se ho zmocňovaly, když Franco poskytoval rady, jak zlikvidovat toxický odpad, od arzenu, chromu a olova až po městský odpad či pneumatiky. Konfrontace Francovy představy o vstupu Itálie do Evropy díky stakeholderům a jeho pocitu, že stakeholdeři zachránili stovky pracovních míst dělníkům, jelikož podniky, ve kterých pracovali, právě díky stakeholderům ušetřily obrovské sumy s pomalu blednoucí tváří Robbého, který si představuje jedy přimíchané do kompostu a nádrže plné toxických látek umístěné dovnitř hor, je velmi působivá a v čtenáři jednoznačně vzbudí pocit, že prožívá skutečné události.

⁷⁴ Ibid. s. 214

7. Závěr

Jak jsem uvedla již v úvodu, na závěr bych se chtěla zaměřit na ohlasy na Savianovo dílo, a to jak na ty kladné, tak na ty negativní. Pokusím se odpovědět na otázku, proč kniha vyvolala tak silnou odezvu veřejnosti.

Jak jsem již zmiňovala, kampánská camorra byla až do vydání *Gomorjy* spíše na okraji povědomí a zájmu veřejnosti a ani v médiích jí nebyl věnován příliš velký prostor. Ačkoliv se již mnoho autorů před Savianem věnovalo problematice organizovaného zločinu v Itálii, jejich díla nedosáhla takové popularity, jako díla tohoto neapolského rodáka.

Saviano však zcela mění pohled na italský organizovaný zločin. Boří zažitě vnímání mafie jako autonomní struktury či okrajové organizace stojící plně mimo zákon. Saviano poukazuje na skutečnost, že mafie je dnes nedílnou součástí legální moci, kdy se setřela hranice mezi legalitou a ilegalitou. Právě tato nová interpretace camorry přináší Savianovi zájem veřejnosti a pochvalná vyjádření ze strany části literární kritiky, kolegů novinářů, světových intelektuálů.⁷⁵ Upozornění na provázání camorry s legální sférou a politikou si ovšem nikdo z dřívějších autorů, kteří o italské mafii, ve své době nemohl dovolit. O mafii se nemluvalo otevřeně a autoři mohli psát pouze v náznacích, bez konkrétních pojmenování, bez toho, aniž by někoho jmenovitě obviňovali.

Savianovi se však od začátku dostává i silné kritiky. Vytýká se mu, že je moc vidět, příliš často se objevuje v médiích, příliš si zvykl na svoji slávu, že knihu napsal jen proto, aby získal kariéru, peníze a slávu. Velmi často se také objevuje kritika založená na jeho údajném negativním postoji k vlasti. Saviano prý píše jen o negativní stránce Itálie a ničí tak prý pověst své země za jejími hranicemi.⁷⁶

⁷⁵ Mezi osobnostmi, které se otevřeně postavily za Roberta Saviana byl Dario Fo (italský dramatik, divadelní režisér a nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1997), Günter Grass (německý spisovatel a nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1999), Rita Levi-Montalcini (italská neuroložka, laureátka Nobelovy ceny za fyziologii a lékařství), Orhan Pamuk (turecký spisovatel a nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 2006) a mnoho dalších.

⁷⁶ Jedním příkladem za všechny mohou být výroky bývalého italského premiéra Silvia Berlusconiho na konto Roberta Saviana. Podle Silvia Berlusconiho jsou to právě autoři píšící o mafii, kdo kazí dobrou pověst Itálie. Silvio Berlusconi se nechal slyšet, že nebýt filmů a literatury zabývající se mafii, nebyla by italská mafie tak probírána v médiích a nedostávalo by se jí tolik zbytečné pozornosti. Jednou z příčin jsou podle něj i texty Roberta Saviana, konkrétně *Gomora*, které ničí dobrou pověst Itálie.

Avšak otázka, která se objevuje nejčastěji: jak je možné, že napsáním jedné knihy, kde autor nepřišel s ničím novým a pouze sepsal policejní protokoly, příhody, hlášení a rozhovory a dal textu dokumentární podobu, dokázal nahnat strach organizovanému zločinu, jedné z nejmocnějších kriminálních organizací v celé Evropě? Saviano odpovídá takto: „La risposta è semplice: la letteratura mette paura al crimine quando ne svela il meccanismo, ma non come accade nella cronaca. Fa paura quando lo svela al cuore, allo stomaco, alla testa dei lettori.“⁷⁷ Jak zmiňuje dále, je to právě literatura, co nahání strach i kriminální organizaci, protože nesděljuje jen údaje, ale přetváří dané události v konkrétní příběh o daném údělu.⁷⁸

Mnohem těžší je však pro něj přijmout kritiku od čtenářů, než tu, která přichází od kriminální moci. Je třeba si uvědomit, že právě tím, že o těchto věcech otevřeně hovoří, klade odpor, snaží se najít východiska, řešení a naděje. Co mnohé v Itálii zaráží je fakt, že je kritizován Saviano za to, co o camoře napsal, nikoli však camorra za činy, které v kraji páchá. Na zdech, na internetu, v televizi se objevují posměšné nápisy či urážky Saviana mnohem častěji než podobná kritika camorry.

Pro Saviana je úkolem literatury psát o věcech tak, jak se doopravdy udály, snažit se příběhy přiblížit čtenářům po celém světě, jako by byly jejich vlastní a dotýkaly se jich. Navazuje tak na tradici specifického literárního žánru Trumanem Capotem nazvaného *non-fiction novel*, o kterém jsem se zmiňovala již v kapitole o Novém žurnalismu.

V porovnání s jinými díly tohoto žánru nalézám u Roberta Saviana větší přítomnost vypravěče, ať už jako svědka či glosátora událostí, či jejich přímého aktéra. Autoři nového žurnalismu se naopak snažili vypravěče upozadit a minimalizovat a přiblížit čtenáři postavu skrze její vlastní mysl. Dalo by se také říci, že Savianovy texty jsou oproti textům autorů Nového žurnalismu emotivnější, je v nich mnohem víc cítit jeho osobní přístup a zaujetí. Subjektivní pohled autora v mnoha pasážích zcela jasně převažuje. Ačkoliv se autor nepochybně snaží podávat informace objektivně, je v textu tento svár patrný. Zhuštěný literární jazyk, který Saviano používá, prostupuje chvilkami až intimní tón.

⁷⁷ SAVIANO, Roberto. *Kráska a peklo*.s. 181 „Odpověď je prostá: literatura nahání zločinu strach, když odhaluje jeho mechanismus, ale jiným způsobem, než to dělá zpravodajství. Nahání mu strach, když to odhalení zasáhne srdce, žaludek, hlavu čtenářů.“

⁷⁸ Ibid., 182

Saviano kromě toho, že ožívuje novinářský styl a posouvá jeho úroveň směrem ke krásné literatuře, také přichází s novým přístupem k tématu. Během let, kdy se psalo o mafií, se vžily stereotypy vycházející z knih a filmů, kterými se stali již kultovní *Kmotr (Godfather)* nebo *Zjizvená tvář (Scarface)*.⁷⁹ Mafie byla často přijímána jako něco okouzujícího, muži s údajně nevinným charakterem a mocí se stali jakýmsi hrdiny a velmi dlouhou dobu byla mafie vnímána jako něco v podstatě přitažlivého a obdivuhodného.⁸⁰ Toto schéma se radikálně mění s vydáním *Gomory* Roberta Saviana a jejím následujícím filmovým zpracováním.

Kromě nového přístupu k tématu čtenáře oslovil i již zmíněný nový způsob práce s literárním jazykem. Savianův metaforický jazyk, jeho velmi naléhavý, čtivý styl, který si nicméně udržuje faktografický ráz, staví dílo na hranici románu a odborné literatury. Strhující vyprávění o takzvaném “Systému“ je prokládáno vstupy autora jako vševědoucího vypravěče, investigaticného reportéra, přímého aktéra či nezávislého pozorovatele. Často jsou v textu zmíněny historické, sociologické i filozofické souvislosti.⁸¹

Díky tomuto přístupu k faktům, tomuto způsobu vyprávění a díky vytvoření jakési symbiózy mezi krásnou literaturou a žurnalismem se Saviano autorům Nového žurnalismu skutečně velmi blíží. Podobnosti s tímto směrem nalézám v popisnosti, komplexním zachycení skutečnosti, snaze o objektivitu a celkovém realistickém přístupu při zobrazování lidských osudů.

Savianova kniha dokázala zaujmout i za hranicemi Itálie miliony čtenářů, protože Saviano se nezaměřuje pouze na svůj kraj, ale jeho příběhy si člověk může velmi snadno vztáhnout na sebe. Myslím, že pravá hodnota Savianova díla však spočívá v autorově odvaze. Odvaze postavit se bariéře mlčení, kterou se okolo sebe kriminální organizace snažily celá léta vytvořit, a vystoupit tak z řady těch, kteří mlčky přihlížejí, či dokonce odvracejí zrak od toho, co je obklopuje. Saviano tak pohnul svědomím mnohých z nich.

⁷⁹ Samozřejmě i dříve se našli autoři, kteří tyto stereotypy nepřijímali, např. Leonardo Sciascia.

⁸⁰ Ibid., 185

⁸¹ POLÁKOVÁ, Jana. Saviano, Roberto: *Gomora* 1. 8.11. 2008. [online]. [cit. 5.12.2011]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/23299/saviano-roberto-gomora-1>

Důležitost jeho výpovědi spočívá právě v apelu na čtenáře, aby – ať už se nachází kdekoliv - vzal život do svých rukou a přestal žít v rezignaci a nezájmu, který způsobuje to, že se zločineckým organizacím na celém světě tak dobře daří.

Gomorra di Roberto Saviano, Realtà e finzione

Questa tesi tratta i temi scelti da Roberto Saviano in *Gomorra* e cerca di esaminare il modo in cui l'autore lavora con i fatti e come li presenta. Nel capitolo introduttivo viene descritto un profilo generale del lavoro di Saviano, le caratteristiche del suo stile letterario, la sua elaborazione dei fatti, il processo degli stessi e gli argomenti principali dei suoi scritti.

All'inizio della tesi abbiamo affrontato il tema di uno stile letterario chiamato "The New Journalism", presentando le sue idee principali, i rappresentanti, gli obiettivi letterari ed i punti principali del suo manifesto.

Nel valutare il lavoro di Saviano nel contesto del "New Journalism" credo che sia fondamentale prendere in considerazione la sua obiettività, la cattura genuina della realtà ed il suo approccio globale alla narrazione dei fatti con un linguaggio letterario di dimensione estetica.

La sola deflessione di Saviano da questo stile sarebbe nel suo ruolo di narratore. Il New Journalism tentava di mettere il ruolo del narratore in secondo piano o di sopprimerlo del tutto, mentre Saviano appare spesso nelle sue opere proprio come diretto partecipante o commentatore indiretto. Il punto di vista dell'autore appariva sporadicamente nelle opere del New Journalism. La forma più comune, tuttavia, era quella di esporre e descrivere il personaggio attraverso la sua mente - che rende il ruolo del narratore ridondante.

Nel capitolo successivo, mi sono concentrata sulla tecnica letteraria di Roberto Saviano e sulla sua capacità di presentare le storie al lettore in modo da renderle molto personali. Attraverso la combinazione di uno stile giornalistico di espressione e di un linguaggio letterario adatto ad un romanzo classico, Saviano ha creato uno stile incredibilmente leggibile che consente al lettore una profonda comprensione del mondo delle organizzazioni criminali.

Per esempio, nel libro "*Bellezza e Inferno*", Saviano si dedica ai personaggi che lo hanno influenzato o affascinato con le loro storie e il loro lavoro. Questi personaggi hanno in comune il tema dell'eroismo e della lotta per la libertà.

L'obiettivo dei testi di Saviano è quello di rivelare tutta la verità e come è realmente accaduta. Grazie al grande numero dei suoi lettori, i suoi scritti possiedono una forza che

intimidisce persino le organizzazioni criminali. Il desiderio di verità ha indotto Saviano a subire le minacce dalla stessa camorra e a vivere sotto protezione della polizia.

I due capitoli successivi sono dedicati ad una descrizione dello sviluppo della camorra, concentrandosi principalmente sui clan dei Casalesi - obiettivo principale di Saviano. Cerco di delineare lo sviluppo di questa organizzazione criminale e la sua attuale condizione, evidenziando la sua attività imprenditoriale e l'influenza oltre i confini d'Italia.

Ho dedicato i capitoli successivi a temi selezionati da *Gomorra*. Ho scelto i temi del commercio illegale delle merci, delle imprese di costruzione e del contrabbando di sostanze stupefacenti. Più avanti nel testo, mi sono concentrata sullo smaltimento illegale dei rifiuti, esaminando più da vicino il sistema di gestione dei rifiuti in Campania, la nascita della poliennale crisi dell'immondizia, il ruolo della camorra in questo settore, l'impatto sulla salute e, soprattutto, la possibile soluzione di questo problema e un modo per uscirne. In questi capitoli tratto anche l'analisi dello stile di Saviano e il suo lavoro con i fatti.

In conclusione questo lavoro fa riferimento alla critica dell'opera di Roberto Saviano. Ho cercato di sintetizzare i risultati parziali e di articolare le ragioni del perché il libro ha suscitato una così forte risposta nel pubblico. A mio avviso l'interesse del pubblico deriva dal nuovo approccio di Roberto Saviano alla materia; prevalentemente nel nuovo concetto di mafia – non più una struttura autonoma, ma trasformata da una organizzazione periferica ad una potenza legale interconnessa con la politica – e nella sua aperta accusa a questa organizzazione. Saviano ha completamente cambiato il suo approccio all'organizzazione ed ha collocato il lettore in una nuova prospettiva. Sta cambiando rapidamente pure il giudizio su un affiliato della mafia – da un uomo venerato per integrità ed onore ad un mafioso intelligente, cinico, intraprendente ed economicamente competente. Lo stile di Saviano, ispirato dal “New Journalism”, che crea una simbiosi tra il romanzo ed il giornalismo, gioca un ruolo importante nei suoi successi. L'importanza dell'opera di Saviano è sintetizzata alla fine del mio saggio, dove ribadisco la necessità di avvicinarsi al lavoro di Saviano considerandolo nel complesso una testimonianza veritiera, un appello ai lettori ed un passo coraggioso nel campo della letteratura e del giornalismo.

Gomora Roberta Saviana. Realita a fikce

Ve své bakalářské práci se věnuji vybraným tématům *Gomor*y Roberta Saviana a zkoumám způsob, jakým autor pracuje s fakty a jak je prezentuje. V úvodní kapitole jsem se věnovala nástinu díla Roberta Saviana a obecné charakteristice jeho literárního stylu, práci s fakty a hlavní tematice jeho děl.

Následující kapitoly pojednávají o stylu nazvaném Nový žurnalismus. Jsou představeny jeho základní myšlenky, představitelé, literární cíle, které si kladl a stěžejní body manifestu tohoto směru. Zcela zásadní pro posuzování Savianových děl v kontextu s Novým žurnalismem se jeví hlavně objektivita, pravdivé zachycení skutečnosti a komplexní přístup k vyprávění faktů literárním jazykem s estetickými rozměry. Jediný odklon od tohoto stylu spatřuji u Roberta Saviana v akcentu na roli vypravěče. Nový žurnalismus si kladl upozadění vypravěče či jeho naprostou absenci, za základní kritérium. Roberto Saviano se ve svých dílech objevuje neustále, ať v roli přímého aktéra, či nepřímo jako komentátor. V Novém žurnalismu se objevoval pohled autora, pohled dané postavy i postav vedlejších. Nejčastější formou však bylo přiblížení postavy čtenáři skrze její vlastní mysl. Postava vypravěče se tak pomalu vytrácela.

Další kapitola je zaměřena na literární techniku Roberta Saviana, založenou na umění zprostředkovat čtenáři příběhy tak, že je prožívá jako své vlastní. Skloubením reportáže, žurnalistického způsobu vyjadřování a literárního jazyka, který bychom čekali spíše u klasického románu, vytvořil Saviano neskutečně čtivý styl, jímž čtenáři umožňuje nahlédnout do světa kriminálních organizací. V knize *Krás*a a peklo se věnuje osobnostem, které ho ovlivnily, či ho zaujaly svým životním příběhem a dílem. Tyto osobnosti spojuje téma hrdinství a boje za svobodu. Posláním Savianových textů je sdělování pravdy, tak jak se udála. Zmiňuji se též o síle literatury, která nahání strach kriminální organizaci díky moci čtenářů. Právě Savianova touha po odhalování pravdy mu přivodila výhrůžky samotné camorry, a proto nyní žije pod policejní ochranou.

V následujících dvou kapitolách se věnuji vývoji camorry, s důrazem na klan Casalesanů, kterým se Saviano ve svých dílech podrobně zabývá. Nastiňuji vývoj této kriminální organizace a změnu jejího postavení v dnešní době. Zaměřuji se na její podnikání a vliv za hranicemi Itálie.

Následující kapitoly jsou věnovány vybraným tématům knihy *Gomora*. Konkrétně je rozebráno téma ilegálních obchodů se zbožím, podnikání ve stavebnictví a pašování narkotik.

Největší prostor je pak věnován tématu nelegální likvidace odpadu. Je popsán systém nakládání s odpadem v Kampánii, vznik dlouhotrvající odpadkové krize, role camorry v tomto sektoru, dopad na zdraví lidí a zvířat v celém regionu a dále je nastíněno možné řešení, jak z této krize ven. V těchto vybraných kapitolách se objevuje i analýza autorova stylu a jeho přístupu k zpracovávání faktů.

V závěru práce je zmíněn ohlas díla Roberta Saviana. Poté jsou shrnuty dílčí výsledky analýz, které slouží jako podklad k formulaci důvodů, proč Savianova prvotina vyvolala tak silnou odezvu veřejnosti.

Zájem veřejnosti podle mého úsudku spočívá v novém přístupu Roberta Saviana k dané tématice. Díky novému pojetí mafie, kterou autor vyjímá z role autonomní struktury okrajové organizace a přesouvá ji na pole legální moci, provázané s politikou, a díky otevřené obžalobě této organizace Saviano zcela změnil způsob vnímání této zločinecké organizace a nastavil tak čtenářům nový úhel pohledu.

Velmi se také mění pohled na mafiána samotného, kdy se z charakterního a uctívaného muže cti, stává mafián sice inteligentní, ale také nelítostný, který se neštítí ničeho, mafián-podnikatel, orientovaný na ekonomickou sféru, který však žije jen vidinou rychlého a bezprostředního výtěžku, nemyslí na budoucnost.

Velkou roli v čtenářské popularitě pak sehrál Savianův literární styl inspirovaný Novým žurnalismem, kdy autor vytvořil jakousi symbiózu mezi krásnou literaturou a žurnalistickou reportáží.

Důležitost Savianových děl je pak shrnut v úplném závěru. Vyslovuji názor, že je třeba přistupovat k Savianovu dílu komplexně, jako k pravdivé výpovědi, k apelu na čtenáře a k odvážnému kroku na poli literatury i žurnalistiky.

Roberto Saviano's *Gomorra*, Reality and Fiction

This thesis focuses on the selected topics of Roberto Saviano's *Gomorra* and it attempts to examine the way the author works with facts and how he presents them. In the introductory chapter I gave an outline of Saviano's work and of the general characteristics of his literary style, his processing of facts and work with them and the main topics of his writings.

In the beginning of my thesis, I addressed the topic of a literary style called the New Journalism. I presented its main ideas, representatives, literary goals and the core points of its manifesto. When assessing Saviano's work in the context of New Journalism, I believe it is crucial to consider its objectivity, genuine capture of reality and its comprehensive approach to narration of facts with a literary language of aesthetic dimension. Saviano's only deflection from this style would be in his role of the narrator. New Journalism sought to push the role of the narrator to the background or to have it absent altogether whereas Saviano often appears in his own plays as a direct participant or an indirect commentator. The view of the author, the participant or the characters did frequently appear in the works of New Journalism. The most common form, however, was to expound and describe the character through its' own mind - which makes the role of the narrator redundant.

In the next chapter, I focused on Robert Saviano's literary technique and his ability to present the stories to the reader in a way that makes them very personal. Through a combination of a journalistic manner of expression and literary language suitable for a classical novel Saviano created an incredibly readable language that allows the reader an insight into the world of criminal organizations. For instance, in the book *Beauty and Hell* Saviano pursues the characters that have either influenced him or he was intrigued by their stories and work. These characters are connected by the theme of heroism and the fight for freedom. The mission of Saviano's texts is to reveal the whole truth and how it really happened. Thanks to the power of his readers, his literature gains a force that intimidates even the criminal organizations. It was the desire for truth that caused Saviano to be threatened by the camorra itself and to live under police protection.

The following two chapters are dedicated to a description of the development of camorra, concentrating mainly on Casalesi clan – Saviano's substantial focus. I shall attempt to outline the development of this criminal organization and its' changing position today, with an emphasis on its' entrepreneurship and influence behind the borders of Italy. I dedicated the subsequent chapters to selected themes from Gomora. I have chosen the topics of illegal trade in goods, business in constructing and smuggling of narcotics. Later in the text, I focused on illegal waste disposal, taking a closer look at the system of waste management in Campania, the birth of a long-standing garbage crisis, the role of camorra in this sector, the impact on health and above all the possible solution of this crisis and a way out of it. In these chapters I also deal with an analysis of Saviano's style and his work with facts.

In the conclusion, this work alludes to the criticism of Roberto Saviano's work. I attempt to summarize the partial results and articulate the reasons why the book caused such a strong response in the public. In my judgement, the public interest rests in Roberto Saviano's brand new approach to the subject; predominantly in the new concept of the mafia – excluded from the autonomous structure and shifted from a peripheral organization to a legal power interconnected with the politics – and his open indictment of this organization. Saviano completely changed his approach toward the organization and set the reader a new angle. The view of a mafia member is changing rapidly as well - from a worshiped man of integrity and honour to an intelligent, entreprising, economically competent mafioso. His style, inspired by the New Journalism, that creates a symbiosis between literature and journalism plays a great role in his achievements. The importance of Saviano's work is summarized at the end of the essay where I mention the necessity to approach Saviano's work in a complex way as a truthful testimony, an appeal to the readers and a courageous step in the field of literature and journalism.

Bibliografie

Primární literatura:

SAVIANO, Roberto:

Gomorra: Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra. Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 2006. ISBN 88-04-55450-9

Gomora: Osobní výpověď o ekonomické moci a brutální rozpínavosti neapolské camorry. Přeložila Alice Flemrová. Praha-Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-918-5

Krása a peklo. Texty 2004-2009. Přeložila Alice Flemrová. Praha-Litomyšl: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-028-6

La bellezza e l'inferno. Scritti 2004-2009. Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 2009. ISBN 978-88-04-60095-4

Opak smrti. Přeložila Alice Flemrová. Praha-Litomyšl: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-043-9

Vieni via con me. Milano: Giangiacomo Feltrinelli Editore, 2011. ISBN 978-88-07-49110-8

Sekundární literatura:

ARLACCHI, Pino. *Italská mafie a její podnikání.* Přeložila Hana Lhotáková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-7325-008-X

DI FIORE, Gigi. *La camorra. Storie e documenti La criminalità organizzata a Napoli dalle origini alle ultime guerre.* Torino: UTET Libreria, 2006

GRIBAUDI, Gabriella. *Il ciclo vizioso dei rifiuti campani.* Il Mulino: Rivista bimestrale di cultura e di politica. Number: 1, gennaio-febbraio 2008. ISSN: 0027-3120

IACUELLI, Alessandro. *Le vie infinite dei rifiuti. Il sistema campano.* Campania (in)felix. Edizione: Altrenotizie.org, 2007. ISBN 978-1-84753-184-1

WOLFE, Tom. *The New Journalism.* London: Picador, 1975. ISBN 0 330

Elektronické zdroje:

BIFFO, Loredana. *Che cos'è la nuova camorra organizzata*. 3. 11. 2011. [online]. [cit. 29.11. 2011] Dostupné z: <http://www.libertaegiustizia.it/2011/11/03/che-cose-la-nuova-camorra-organizzata/>.

CALABRIA: E; D'AMROSIO, A; RUGGIERO, G. *Biùtiful cauntri*. [CD-ROM].

FARANO, Adriano. *La storia della Camorra: dagli spagnoli a Gomorra*, Intervista con Gigi Di Fiore. 8.12. 2008 [online]. [cit. 29.11.2011]. Dostupné z: <http://www.cafebabel.it/article/27679/la-storia-della-camorra-dagli-spagnoli-a-gomorra.html>.

GUZZANTI, Sabina. *Draquila. L'Italia che trema*. [online]. Dostupné z: <http://www.draquila.com/>.

KOUBOVÁ, Kateřina. "Roberto Saviano: Jak bojovat s mafii? Musí tě být vidět." 14.12.2010. [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/roberto-saviano-jak-bojovat-s-mafii-musi-te-byt-videt-pc5-/zahranicni.aspx?c=A101214_174903_zahranicni_btw.

KŘÍŽOVÁ, Věra. "Saviano. Roberto: Opak smrti." 27.3. 2011. [online]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/28067/saviano-roberto-opak-smrti>.

MATRAS, Tomáš. "Saviano. Roberto: Krása a peklo." 28.8.2010. [online]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/26953>.

MIGLIACCIO, Antonella. *La risposta a Cutolo e la Nuova Famiglia*. [online]. [cit. 29.11: 2011]. Dostupné z: http://www.bibliocamorra.altervista.org/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=63.

POLÁKOVÁ, Jana. *Saviano, Roberto: Gomora*. 1. 8.11. 2008. ISBN: 978-80-7185-918-5. [online]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/23299/saviano-roberto-gomora-1>.

RAI NEWS 24, Le Notizie: *Intervista a Rosaria Capacchione*. 26.4.2008. [online]. Dostupné z: <http://www.robertosaviano.it/rassegna/rai-news-24-le-notizie-intervista-a-rosaria-capacchione/>.

SAVIANO, Roberto. *SAVIANO, Roberto. Colpo di spugna sui rifiuti tossici. "Così uccidono Gomorra."* 18.9. 2011 [online]. Dostupné z: <http://www.robertosaviano.it/articoli/colpo-di-spugna-sui-rifiuti-tossici-cosi%20uccidono-gomorra/>.

SCANNI, Matteo, OLIVA, Ruben. *O Sistema*. [online]. Dostupné z: http://www.osistema.org/il_sistema.html